

12094548

CECCO
FONS
& VILADOT

PER CATALUNYA

Il·lustració de Miquel ALMIRALL

PER CATALUNYA !...

Preguem als subscriptors de la nostra Revista d'enviar l'import del segon trimestre que comença amb aquest número.

Als que no han tramés encara l'import del primer trimestre que acabà amb l'anterior, els hi preguem de posar-se al corrent.

Recordem a tots que el preu de la subscripció trimestrial és el de 100 francs. Als no-subscriptors els enviem « PER CATALUNYA » contra lliurament de 35 francs per exemplar.

Els mandats han d'ésser adreçats a l'Administrador de « PER CATALUNYA », senyor RAMON BOFILL, 4 bis, rue Meyerbeer, NICE (A.-M.).

LLISTA DE COL-LABORADORS

ESCRITORS FRANCESOS

Gabriel Audisio; André Billy, de l'Académie Goncourt; Denys P. Bouloc, directeur de « Méridien »; Joe Bouquet; Jean Camp; Albert Camus; Jean Cassou; Pierre Darmangeat; Georges Duhamel, secrétaire perpétu de l'Académie Française; Paul Eluard; Max-Pol Fouchet, directeur de « Fontaine »; D. Ismael Girard, secrétaire général de l'Institut d'Etudis Occitans; Léon G. Gros, de « Cahiers du Sud »; Robert Lafont; Jean Lesaffre; Armand Lunel; Marion Le Bastard; Claude Morgan, directeur de « Les Lettres Françaises »; René Nelli; Jean Paulhan, directeur de la « Nouvelle Revue Française »; Pierre-Jean Roudin; Jean-Paul Sartre; Pierre Seghers, directeur de « Poésie 45 », i Roger

Wild, de « Nouvelles Littéraires », Charles Galtier.

ESCRITORS CATALANS

Màrius Aguilar; Felip Alaix; J. Amat-Piniella; J. Artigues-Riera; Jesus M. Bellido; Domènec de Bellmunt; Amadeu Bernadó; Josep M. Boronat; J. Camps Arboix; Ferran Canyameres; Lluís Capdevila; Joan Casanoves; Rafael Closes; Feliu Elies; Angel Ferran; J. Ferrer-Aymar; Melcior Font; Josep Fontbernat; Abelard Garcia; F. Grau i Ros; Gumersing Gomila; E. Granier-Barra; Pere Guilenyà; Julià Gual; J.-M. Lladó-Figuera; Rafael Moragues; Rafael Moragues; Ramon Noguès i Bizet; Salvador Perarnau; Josep-Manuel Pérez; Josep Puig-Altans; Josep Puig-Pujades; Ferran Rahola; A. Rovira i Virgili; G. Roura Tuneu; Nicolau M. Rubio;

Modest Sabaté; Anna M. Sagi; Joan Sauret; Dr Josep Solanes; Rafael Tasis; Dr Humbert Torres; Victor M. Torres; Josep Torrents Planes; Emili Vigo; Baptista Xuriguera i Ramon Xuriguera; Joan Alayedra; Just Cabot, Ambrosi Carrion, Joan Climent, Octavi Nin, Fermi Palau Caselles, Josep M. Prous i Vila i Alfons Serra Baldó.

ARTISTES

Nicolas Akmens; Miquel Almirall; Apa; Martí Bas; Ferran Bosch; Miquel Cardona (Quelns); Antoni Clavé; Pere Créixams; A. Garcia Lamolla; E. Grau Sala; Ramon Figuerola; Carles Fontseré; Lluís V. Molné; Paul Planas; Josep Picò; F. Riba-Rovira; Fermi Tubau i Ignasi Vidal; Ramon Arquer; Joan Rosuero, Queralt, Joan Rebull i Arnal.

EL GOVERN DE CATALUNYA

Ha quedat constituït, a l'exili, el govern de la Generalitat de Catalunya, sota la presidència de l'Honorable Senyor Josep Irla. Aquest govern és integrat pels senyors Pompeu Fabra, professor de Filologia de la Universitat de Barcelona, president de l'Institut d'Estudis Catalans; Carles Pi i Sunyer, enginyer, ex-conseller primer de la Generalitat, ex-ministre del Treball de la República; Antoni Rovira Virgili, historiador, president del Parlament de Catalunya; Josep Carner, escriptor, ministre plenipotenciari, ex-conseller de l'Ambaixada d'Espanya a París; Joan Comorera, professor, periodista, secretari del P. S. U. C., ex-conseller de la Generalitat i Josep Xirau, professor de Dret a la Universitat de Barcelona i ex-diputat socialista.

EL PRESIDENT IRLA

Aquest govern — diu la nota oficiosa que en participa la formació — és un govern d'unitat catalana. Per bé que la major part dels homes que l'integren tenen, més que una significació partidista, un prestigi polític; intel·lectual que els confereix el títol legítim de representants de l'ànima catalana, és evident que en el govern hi manquen uns altres homes representatius de tendències polítiques i socials de forta influència a Catalunya, i que han sabut mantenir una digna i coratjosa actitud en aquest any llarg i difícil. El president Irla ha fet, en aquest sentit, una explícita declaració. Arribat el moment, farà una crida a nous col·laboradors.

« PER CATALUNYA » nasqué, el juny d'enguany, amb el pro-

pòsit de realitzar una política d'unitat catalana, entorn del president Irla. Al llarg de la seva existència, ha demostrat — ens sembla — la sinceritat d'aquesta aspiració. Podem dir amb orgull de catalans democràtics, que « PER CATALUNYA » ha assolit, per primera vegada, a l'exili, l'aplec dels homes de totes les tendències del catalanisme, des dels sectors conservadors als sectors socialment més avançats. No és pas per vanitat que fem, avui, aquesta remarca. És una satisfacció que senti men comprovar que hi ha, en els catalans, quelcom que pot arribar a unir-nos. I que aquest no és, tan sols, un motiu, diguem-ne negatiu, u « anti »; que no ens aplega solament l'hostilitat al règim

imperant a Espanya, sinó també el desig d'exaltar els nostres valors culturals i d'expandir-los arreu, altres objectius, aquests, de la nostra publicació, i d'arribar a l'obtenció d'una Catalunya lliure.

Si existeix aquesta possibilitat, provada, de coincidència; si aspirem tots al restabliment de les nostres llibertats; si anhelem tots l'hora en què, restablertes aquestes llibertats, el poble de Catalunya pugui elegir democràticament els seus governs i fixar el seu destí, perquè no hem d'esforçar-nos, amb patriòtica unanimitat, a realitzar la unitat que ha de possibilitar la victòria?

Ja tenim el govern de la unitat. Aspirem a veure'l ampliat i convertit en l'exponent de la voluntat i de la unanimitat catalana. Però proposem-nos, des d'ara, a recolzar, a facilitar i a fer eficaç l'acció d'aquest govern. Fem-ho lleialment, noblement, sense desmai, amb entusiasme. Cerquem el que ens uneix i no pas el que ens separa. Ja tindrem ocasió, a Catalunya, de defensar i d'imposar, per la persuasió i, sobretot amb l'exemple dels actes i les conductes, les pròpies conviccions. Ara hi ha una realitat — una Catalunya sotmesa — i una necessitat — la de tornar-la a la llibertat i a la Democràcia. No oblidem aquesta realitat; servim aquesta necessitat.

Com servir-la? No és pas difícil: complint el deure de catalans, al costat dels homes que col·laboren amb el president Irla per a la resurrecció de la nostra Pàtria.

Catalans, visca Catalunya!

La Caiguda de Catalunya

per A. Rovira Virgili

I. *Entre els Austries i els Borbons.* — En ocupar el tron d'Espanya, l'any 1700, Felip, duc d'Anjou, net de Lluís XIV de França, els catalans van restar passius, reservats. El nou monarca va anar a Barcelona a celebrar Corts catalanes, que es van descabdellar en la forma ordinària. Però entre la cort i els catalans la mutua malifiança creixia.

Mentrestant la guerra s'havia encès a Europa amb motiu de la successió al tron d'Espanya. L'arxiduc Carles d'Àustria, al qual corresponia la corona, deïdli apel·lar a les armes contra Felip V, que Carles II havia designat. Anglaterra i Holanda, no admetent que regnés a Espanya un Borbó, perquè això augmentava massa el poder d'aquesta dinastia, es van posar al costat de l'arxiduc d'Àustria contra el duc d'Anjou. Era l'anomenada gran aliança contra França i Espanya. Posteriorment s'hi van adherir Portugal i Savoia. Catalunya, especialment sol·licitada pels anglesos, s'hi va adherir al seu torn, mitjançant un pacte anglo-català, signat a Gènova l'any 1705. Aquest mateix any Carles desembarcà a Barcelona, on va ésser proclamat rei, i va fer de la gran ciutat catalana la capital provisional del seu regne.

La guerra entrava així a la Península. Entre els Austries i els Borbons es jugava, per les armes, una gran partida de política internacional. Dues poderoses coalicions europees topaven violentament. Les grans potències bel·ligerants combatien, més que per una dinastia, per l'hegemonia, mentre que les petites nacions arrossegades a la lluita no volien altra cosa sinó assegurar o salvar pròpia llibertat.

II. *L'actitud de Catalunya.* — Per què els catalans, en la guerra de Successió de la Corona d'Espanya, van posar-se al costat de Carles i contra Felip, al costat d'un Àustria contra un Borbó? Per què van intervenir en un plet dinàstic? Mal record els havien deixat els plets d'aquesta mena.

Catalunya no podia sentir la causa dinàstica. La seva actitud no era de legitimisme ni de fidelitat a una casa regnant. No preferia un Àustria a un Borbó. Però va creure que el seu interès, en aquell

plet, era de sostenir, contra el Borbó, l'Àustria. Rei per Rei, més s'estimava Carles que Felip, l'arxiduc austriac que el duc francès, en el qual veia una amenaça per a les antigues llibertats.

Com s'explicaria que obrés l'any 1705 per dinastisme austriac un poble que, no feia gaire més de mitja centúria, s'havia revoltat contra un monarca de la casa d'Àustria i havia proclamat un monarca de la casa de Borbó? Hauria canviat tant radicalment i en tan poc temps el sentiment dinàstic del poble català, que s'invertissin en el seu cor els termes de l'oposició Borbó-Àustria, i per devoció a una dinastia o a un monarca, fes la guerra i s'exposés a perdre les llibertats fins aleshores salvades?

En veritat, Catalunya va obrar, tant l'any 1705, com el 1641, no per legitimisme, sinó per patriotisme; no per sentiment dinàstic, sinó per sentiment nacional, un sentiment que havia minvat de grau i degenerava en regionalisme o provincialisme, però que subsistia en les seves arrels. Catalunya no era borbònica en la guerra contra Felip IV, ni austriaca en la guerra contra Felip V. En totes dues guerres era catalana. No per un rei, sinó per una llei combatia. Per la pròpia llei, per la pròpia llibertat.

D'altra banda, la conducta dels catalans a principis del segle XVIII, apareix essencialment justificada per dues raons: que no era possible a Catalunya de romandre neutral i que en el primer període de la guerra era Carles qui tenia les majors probabilitats de victòria. Més encara: aquesta vegada, diferentment del que va succeir el 1462 i el 1640, el Principat no va trobar-se sol dins la Corona catalano-aragonesa, puix que Aragó, València i Mallorca, van pronunciar-se també per Carles. Hi va haver aleshores com un ressorgiment polític de l'antiga Unió. Ja mal més no la veurem en cap forma, ni com a espectre.

III. *El triomf de Felip V a Espanya.* — Va ésser necessari que en el camp internacional es produís tota una sèrie de fets inesperats i imprevisibles, perquè el curs del plet dinàstic es girés a favor de Felip d'Anjou.

El més important d'aquests fets va ésser l'heretament per Carles de la corona imperial d'Alemanya. L'arxiduc, esdevingut emperador, va tenir menys d'interès a ésser rei d'Espanya, i els aliats van tenir menys d'interès encara a ajudar-lo a aplegar, com el seu antecessor Carles V, les corones alemanya i espanyola. Si no havien admès l'augment de pulxança dels Borbons, per l'accessió de Felip al tron d'Espanya, tampoc no els podia ploure l'augment de la pulxança dels Austries per un procediment semblant i més directe.

Catalunya va ésser víctima de la nova situació internacional que va crear-se. Anglaterra — és a dir, el partit « tory » que havia pujat al poder — la va abandonar, després d'algunes gestions per a salvar-la diplomàticament o per a atenuar almenys la seva dissort. Felip V, venjatlu, que l'any 1707 ja havia suprimit les llibertats del regne de València després de la victòria d'Aimants, va rebutjar amb intransigència, les diverses solucions transaccionals que successivament li van ésser proposades: reconstitució de la Corona catalano-aragonesa amb Carles per rei, mentre que ell, Felip, tindria la de Castella i els dominis d'aquesta; manteniment del Principat de Catalunya, només del Principat, sota la sobirania de Carles; erecció del Principat en República lliure; simple conservació de les llibertats catalanes dins l'Espanya regida per Felip. La seva fórmula única, invariable, era la rendició sense condicions a la voluntat reial.

Una sola cosa arribà a oferir als catalans per al cas que depossessin tot seguit les armes: concedir-los els mateixos drets que els castellans, i per tant el dret de comerciar amb Amèrica. L'oferta va ésser rebutjada. Catalunya no va voler vendre la seva llibertat per un avantatge econòmic. El cap del Govern anglès, lord Bolingbroke, no se'n sabia avenir.

IV. *Catalunya, tota sola.* — El tractat d'Utrecht (any 1713) llurava els catalans a la venjança de Felip V. Tots els aliats van abandonar-los amb més o menys recança. Adhuc va abandonar-la Carles, instal·lat en el seu tron d'emperador. Es veu aquest Carles no creia, com creia o deia Car-

A. Rovira Virgili

les V, que valgués més ésser comte de Barcelona que emperador d'Alemanya.

Abandonada i tot, sola en el món, voltada d'enemics poderosos i rancuniosos, Catalunya va seguir lluitant, per acord del seus Braços o Estaments, empesos pel Braç popular, nervi de la resistència. No tenia en veritat mitjans ni esperances de victòria final. Davant dels pobles d'Europa i dels poderosos de la terra, hostils els uns, indiferents o inhibits els altres, què podia fer aquell petit poble de menys de mig milió d'habitants, amb la major part del seu territori ocupat pels enemics i fatigat per llargues guerres, sotmès a condicions econòmiques desfavorables i afeblit espiritualment per un procés de desnacionalització? No podia salvar-se. Havia de caure fatalment. Si en l'hora de l'evacuació del territori català per les tropes de Carles d'Àustria, en quedar-se tota sola, Catalunya hagués capitulat, ningú no hauria pogut criticar-la, sinó ell mateixa.

Però si és veritat que havia de caure per força, era lliure encara de triar la manera de caure. I els catalans d'aleshores, malgrat llurs faltes i llurs pecats, van tenir prou grandesa d'ànima per a triar la caiguda més digna d'un gran poble: la caiguda heroica, com a tribut al gloriós passat i com a exemple per a l'esdevenidor. Més que una defensa, era un holocaust.

Des d'aquell moment, ja no hi havia per als catalans, ni Àustries ni Borbons, ni arxiducs ni ducs, ni reis ni dinasties. Hi havia Catalunya, no res més que Catalunya. Els catalans lluitaven ja per Catalunya sola. Aquella Catalunya en el seu dolor era un símbol d'humana llibertat.

V. La caiguda heroica de Barcelona. — Un gran exèrcit franco-espanyol dotat del millor material d'aquella època i dirigit pels més hi havia hagut poca compenetració, poca intimitat, però els dos experts generals, assetjà estretament Barcelona, última plaça important que resistia.

Dins les velles muralles de la capital catalana hi havia uns quants milers d'homes mal armats, la majoria dels quals eren menestrals reunits per gremis en companyes combatents. No hi mancaven alguns grups de catalans de les comarques del Principat, de valencians i de mallorquins, representació en aquella dramàtica hora de posta, de la unitat nacional, vella de cinc centúries. Adhuc alguns aragonesos eren presents, representant a llur torn la Unió catalano-aragonesa, dins la qual pobles de la qual no s'havien alçat mai l'un contra l'altre en guerra d'opressió.

Semblava que Barcelona només resistiria dies o setmanes. Però heu vos aquí que resistíx mesos i mesos. Tretze mesos, fins l'11 de setembre del 1714, en què l'exèrcit

assetjador, formidablement reforçat i equipat, dona l'assalt general. Els assetjats es defensen en cada muralla, en cada baluard, carrer per carrer, casa per casa. I atans de caure, publiquen a la tarda d'aquell dia de lluita i de dol, una patètica crida donant fe als presents i als esdevenidors d'haver fet els darrers esforços per evitar que Catalunya calgués en l'esclavitud.

L'any 1715 es va rendir Mallorca, que per la seva situació insular havia pogut continuar la lluita. Menorca havia estat cedida per Felip V a Anglaterra en el tractat d'Utrecht.

Europa, que havia seguit amb emoció la desesperada defensa de Barcelona, va acollir amb respecte la caiguda heroica de la ciutat. Si els anglesos, aliats gens fidels aleshores, guaitaven la tragèdia amb una llunyana mirada d'incomprensió, els francesos, que en aquella lluita havien estat enemics, expressaren llur admiració per la ciutat que havia resistit tota sola, més d'un any, als assalts formidables dels exèrcits de dos grans Estats.

EL RETORN

Tornarem a la Pàtria un dia no llunyà
i aquell dia serà de dol i d'alegria.

Abraçarem joiosos la nostra mare pia
i ens girarà l'esquena l'amada que oblidà.

Quan tots serem a taula, hi mancarà el germà
que per la Llibertat donà la seva vida;
al seu lloc posarem una gerra florida,
i enmig del goig i el riure, hi haurà qui plorarà.

Hi haurà cants d'esperança, confidències d'amic;
explosions de rialles com en temps més antic,
i les cures d'amor ens treuran la malura.

L'endemà emprendrem novament el camí.
L'existència trencada tornarem a bastir
amb el cor més ardit i amb la mà més segura.

Lapeyrade, juny de 1945.

ANTONI CAVALER.

Onze de Setembre

L'HOMENATGE dels CATALANS a Rafael CASANOVA

per Josep-Manuel Pérez

No vaig a ler ara, aci, història del que succeí l'any 1714 amb motiu de l'atac de les tropes de Felip V contra Barcelona. Tot català o amic de Catalunya ho sap prou (o hauria de saber-ho). El que vull fer és, aprofitant els records que en aquest 11 de setembre del 1945, el setè que passem a l'exili, acuden a la meua memòria, contar-vos com s'arranjaven els barcelonins, els catalans tots, per a retre homenatge al Conseller en Cap, Rafael Casanova, davant la seva estàtua, i malgrat el luxe de precaucions preses per les autoritats governatives espanyoles que volien impedir la commemoració dels fets del 1714.

Les commemoracions de l'onze de setembre podríem dividir-les en quatre èpoques: Monarquia, Dictadura, República i Dictadura franquista.

Comencem per la monarquia.

Reculant fins on arriben els meus records, o sigui quan el monument a Rafael Casanova estava situat al Saló de Sant Joan, al costat de l'Arc del Triomf, cal dir que de l'organització de l'homenatge s'en cuidaven cada any, ara l'una, ara l'altra, dues entitats de veritable rel patriotica com ho eren la Unió Catalanista i el Centre de Dependents.

Recordo també, vagament, que en aquell indret no hi hagueren altres aldarulls importants, com els que després havien de produir-se, que els d'alguna que altra intervenció dels «jóvenes barberos» del Partit Radical que es dedicaven a desfer sardanes i altres manifestacions catalanes a cops de bastó. Eren rebuts... i rebien, com n'eren merelidors; intervenia la força pública al seu favor, no cal dir-i «ací no ha passat res».

Quan, per un acord de l'Ajuntament de Barcelona, cap a l'any 1914 o 1915 — crec que mancava la Lliga Regionalista — va ésser traslladada l'estàtua de Rafael Casanova a la confluència de la Ronda Sant Pere i carrer d'Ali-Bei, el desig dels barcelonins de commemorar aquella data històrica prengué més volada que mai. Eren moltes les persones, entitats i corporacions que, bon punt tocades les dotze de la nit del dia 10, es presentaven al peu del monument per a disposar-hi llur ofrena.

El dia 11, de bon matí, ja hi acudien centenars de ciutadans, en nom propi

o en el d'entitats catalanes, però la commemoració no prenia aspecte oficial fins a l'arribada, davant del monument, de la comissió de regidors, en representació de l'Ajuntament, precedits de la guàrdia municipal a cavall, emplomada i de gran gala, anomenada vulgarment la «Rússia»-terror nostre en les Lluites a cops de pedra que sosteníem quan erem vaitets... També hi feia cap, amb tot el ceremonial, el President de la Mancomunitat.

Tot passava amb la calma més absoluta, fins a la sortida de tallers, botigues i magatzems a migdia i al vespre. Dependents i dependents, als quals es barrejaven els estudiants, començaven a llançar crits de Visca Catalunya i Visca Catalunya lliure, i sorgien, espontanis, uns «Segadors». Aleshores, els guàrdies de seguretat i policia secreta — això de secreta és un dir, doncs uns bigotassos negros i rinxolats, un barret fort, altament conegut per «hongo» i un bastó de nusos, uniforme obligat dels de la «secreta», els identificava fàcilment. Després d'uns tocs d'atenció començaven les corredisses, els cops de sabre, les garrotades i altres gentiletes policiaques.

L'actitud cada vegada més hostil a tot el que feia referència a Catalunya per part dels homes de la monarquia, augmentava el sentiment catalanista dels barcelonins, i la lluita entre el poble i els servidors del Govern de Madrid, vinguts en pla de conqueridors, es feia més aspra.

Al llarg de les múltiples commemoracions de l'11 de setembre, els incidents es produïren sempre per la provocació que representava per als manifestants la presència i l'actitud «matonesca» de les forces de la guàrdia civil, de Seguretat-dits «guris»-i de la secreta que evolucionaven entorn del monument de la Ronda de Sant Pere.

Cal remarcar, però, que mai, per part dels catalans reunits en aquell indret, no va fer-se us d'una arma, blanca o de foc, contra la força pública, en resposta a les bastonades i cops de sabre aplicats, a tort i a dret, sense contemplacions per a l'edat i el sexe femení.

I vingué l'11 de setembre del 1923, avançant de dos dies el «pronunciamiento» del general Primo de Rivera, el qual-que aleshores era Capità general de Catalunya-al·ludí als incidents d'aquell dia fent-los servir com a un pretext més per a alçar-se contra el poder legítim. Una altra vegada, hom feia pagar la festa als catalans.

Aquell 11 de setembre fou el pinyol de tots els onzes de setembre. Des de la nit del 10, les forces de policia civil i uniformada i guàrdia civil, eren més nombroses que mai. Per altra part, els particulars, entitats i grups eren també força nombrosos. A la matinada començaren les càrregues i les corredisses per uns «visques» i «moris» i uns cants patriòtics; però, ja de dia, el «ball» es repetí de tal manera per la presència d'unes banderes barrades i estelades, crits de «Visca Catalunya» cant dels «Segadors», etc. que hi hagueren un grapat de ferits i de detinguts.

Els «guris» i la «benemèrita» havien llançat els cavalls damunt la multitud ense miraments. Els de peu anaven a la càrrega de l'home per escales, carrers i tramvies. Alguns d'aquests ferits, bastant greus, es refugiaren al local d'Acció Catalana, situat aleshores al carrer de Trafalgar.

Veient-los, Lluís Nicolau d'Olwer, regidor de l'Ajuntament, no vacilà en amar a protestar prop defecap de la força pública, contra semblant acte de brutallitat. Per tota resposta rebé un cop de abre en ple rostre. Calgué sagnant i sense sentit.

Una núvia que havien anat al monument per a disposar-hi el ram de flors de taronger, foren maltractats pels «matalassers» (que és així com també eren popularment coneguts els de la «secreta»). El vel de la núvia fou col·locat per un grup de joves al cim del monument per a escarni i estigma de la policia.

El mateix ocorregué amb un xicot que, malgrat estar ferit i ple de sang, ajudat per una colla de patriotes penjà a la senyera sostinguda per Rafael Casanova el seu mocador xop de sang.

Uns magistrats i advocats que sortien del Palau de Justícia i que es trobaren en el lloc dels incidents, foren també perseguits fins pels terrats de les cases veïnes, a les quals es veïeren obligats a saltar. Finalment plantaren cara amb el crit de Visca Catalunya!

«Segadors», Visques i moris, garrotades, cops de sabre, tocs d'atenció, cavalls a galop, ferits i, per terra, un munt de sabates — de dona, d'home, de criatura — i moneders de senyora, barrets esclafats, paraigües, bastons... Vet aci el balanç d'aquell dia.

I un soldat — Ramon Pla — que havia anat a posar un ram de flors al peu del monument, fou detingut, jutjat per un Consell de guerra i condemnat a un grapat d'anys de presó. Ramon Pla en complí sis, és a dir, fins que la dictadura, instaurada dos dies després d'aquests fets — el 13 de setembre del 1923 — va caure per a donar pas al govern del general Berenguer.

Durant la dictadura no tenen fi ni compte les estratagemes dels barcelonins per a retre homenatge a Rafael Casanova. La prohibició més absoluta havia estat feta pública pel dictador. Ningú no podia apropar-se al monument, no sols per a dur-hi flors, sinó per a saludar Rafael Casanova, defensor de les nostres llibertats.

Ja se sabia. Cada onze de setembre — del 1923 al 1930 un veritable exercit de policia i guàrdia civil, ocupava els llocs estratègics. Hom no podia portar flors? De nit aprofitant un descuit de vigilància, riscant detencions i cops de sabre, des del tramvia o l'autòmnibus, dels balconis o dels terrats propers, els ciutadans de Barcelona les hi feien arribar. Una núvia que ho féu, passà la lluna de mel al calaboc.

Hom no podia saludar? Doncs tothom passava i repassava davant del monument, treient-se el capell per a ventar-se, gratar-se al cap, fer veure que saludava un amic o un conegut, o pujant a algun vehicle i descobrir-se de la plataforma estant. Hi havia que es gastava dues o tres pessetes anant amunt i avall enfilat al Circumvalació. Els que no duïen capell, passaven i feien una inclinació de cap. La qüestió era saludar.

La «bòfia» anava esverada d'una banda a l'altra. Empaitava la gent, l'interrogava, feia parar els tramvies i obligava els passatgers a baixar. Hi ha un feix d'anècdotes sucoses, entre les quals la del pare del nostre amic Lladó Figueres, que fou detingut per que s'havia descobert i que fou alliberat quan davant del Comissari de Policia afirmà categòricament que no hi havia cap disposició que impedis els ciutadans de treure's el barret pel carrer i que, pel contrari, hi havia una norma de cortesia que exigia que hom ho fes quan creuava un amic, fos a la Ronda de Sant Pere o fos a la Plaça del Ninot.

Il·lustracions per QUERALT.

S'acabà la dictadura grotesca del general de Xerac, i els catalans, com tots els espanyols, llançaren un sospir de satisfacció.

L'últim cop de cua de la monarquia-el Govern Berenguer — que ja es veia la pedregada republicana al damunt, permeté altra vegada la commemoració de l'onze de setembre. Aquel any, 1930, va ésser lluit, però mai com el que tingué lloc, amb la República, el 1931.

Si el primer 11 setembre republicà i amb Generalitat fou apoteòsic, els dels anys següents foren tothom solemnes i emocionants.

Qui no recorda el President Macià, l'Avi venerable, i el seu discurs, barrejades llàgrimes i mots amb el batec de milers de cors, visques exordadors, espetec d'aplaudiments, perfum de flors i onejar de centenars de banderes, presidides per una de gran, plaçada de banda a banda, de la Ronda de Sant Pere?

I els onzes de setembre dels altres anys presidits pel que mestard, havia de caure, com Rafael Casanova, màrtir de la Pàtria, el President Lluís Companys? El record és tan viu entre nosaltres que no crec que calgui descriure'l.

A la memoria del President COMPANYS

Una efígie de Lluís Companys teixida en un tapt de seda acaba d'ésser editada en honor i homenatge al segon President de Catalunya, a l'ocasió del cinquè aniversari de la seva mort.

Constitueix un encert indiscutible, tant des punt de vista de perpetuació de la memòria del gran màrtir de Catalunya, com per la riquesa i dignitat del document.

El retrat del President, enquadrat per la bandera catalana teixida ensems, constitueix una realització tècnica digna de tot elogi. I constituirà en tota llar catalana, a més d'un homenatge al que pagà amb la vida el seu amor a Catalunya i a la Llibertat, una nota d'austeritat i de bon gust.

Tots aquells dels nostres lectors que desitgin posseir aquesta valuosa realització artística i patriòtica, podran sol·licitar-ho, enviant un gir de 130 frs. a F. Solé i Jordana, Rue de la Pompe, Saint Basille de Putois (Hérault).

Vingué després Franco capita de moros i de mercenaris estrangers i d'espanyols descastats, anti-espanyol i anti-català per excel·lència. I que ha fet? Més que l'opressora Monarquia! Més que la grotesca Dictadura! Ha esborrat el monument a Casanova! Ha estripat materialment la bandera barrada! I el lloc on hi havia l'estàtua del Conseller en Cap, es veu solitari, trist.

Però en cada cor català n'hi ha una altra d'erigida d'estàtua a Casanova, i hi ha teixida una bandera barrada!

I així com cada any en aquell lloc sagrat, hi apareix misteriosament, un monument petit que diu «ju et faràs gran», el que porten els catalans en el cor el faran de nou tan gran, tan bell, tan august, que mai més ningú no podrà fer-lo caure, ni ningú no podrà impedir el voleiar de la seva immortal bandera!

Poètes de la Renaissance Catalane

Né en 1854 à Pollensa, dans l'Ile de Majorque, mort en 1922, l'abbé Miquel Costa i Llobera est un des éléments les plus représentatifs de ces Catalans de Majorque qui ont contribué à la double renaissance nationale et littéraire de la Catalogne.

On peut indiscutablement classer les poèmes de Costa i Llobera parmi les plus marquants, les plus significatifs d'une époque où se mêlaient les inquiètes reflets du romantisme avec la précision plus sèche qu'exige la poésie classique.

Costa i Llobera chante d'une façon incomparable sa vue — on pourrait écrire sa vision — de la nature. Sa poésie exprime l'émotion intense qu'exercent sur son âme la mer, les arbres, les montagnes. Il a chanté tout ce qui, de près ou de loin, entoure son village natal, et aussi ce village lui-même, cette petite cité de Pollensa, tapie au fond d'une baie, entourée de collines, où la mer d'un bleu très pur chante sa mélodie éternelle aux plus marins qui, croisant-on, se penchent pour mieux l'entendre.

Mais l'amour de la nature ne suffit

pourrait pas à l'abbé Costa i Llobera. Il aime aussi la civilisation que la Rome antique a apportée à son pays. Et il ne l'aime pas seulement parce qu'elle est romaine, mais parce que, grâce à elle, nous avons pu recevoir toute l'influence de la culture grecque. C'est pourquoi l'on trouve fréquemment, dans les poèmes de Costa i Llobera, les impressions que la nature exerce sur sa sensibilité, unies aux souvenirs de l'antiquité gréco-romaine. Admirable, harmonieux mélange, dont son art s'imprègne pour mieux s'épanouir.

Lauréat dans plusieurs certamens littéraires, il obtient son premier Grand Prix de poésie aux Jeux Floraux de Barcelone, en 1900, avec son poème *L'ancien Prophète vivant*, qui remporte la Giroflée d'or et d'argent.

En 1902, il remporte à la fois deux grands prix aux mêmes Jeux Floraux. Mais à cette époque, la monarchie espagnole et le militarisme centraliste persécutaient déjà implacablement la culture catalane, et les Jeux Floraux de Barcelone, en 1902, devaient être interdits par l'autorité militaire espagnole. Cependant, les organisateurs ne se lassent pas. Après de multiples démarches, et grâce à l'appui du grand

ami de la Catalogne et des Lettres catalanes, Mgr Carselede du Pont, évêque de Perpignan, les Jeux Floraux interdits le 4 mai à Barcelone ont lieu le 11 novembre de la même année dans les ruines de Saint-Martin du Canigou. C'est donc en cette terre d'asile, douce à la langue catalane exilée, c'est dans cette Catalogne française que l'abbé Costa i Llobera obtient le premier Grand Prix, la Fleur naturelle, avec son poème *Croissance*, et le second Grand Prix, l'Eglantine d'or, avec son autre poésie, *L'Héritage du Génie grec*. Ayant gagné les trois grands prix réglementaires pour être élevé à la Maîtrise en Gal Savoie, il est donc maître en Gal Savoie aux Jeux Floraux de Barcelone, célébrés à Saint-Martin du Canigou.

Pour faire connaître au public français le lyrisme à la fois plein de force et de finesse de ce maître de la poésie catalane, nous avons traduit ici son poème *Ode à Horace*. Nous avons essayé de conserver dans la traduction française, et sous la forme originale, toute la puissance du rythme, toute la parfaite musicalité qui sont à la base des poèmes de Miquel Costa i Llobera.

O Prince affable de la docte lyre,
maître et gardien de la beauté pure,
toi qui es porté de laurier et myrte
double couronne :

permets-moi, encore, qu'une main osée
lire à mon peuple ce que, plein d'adresse,
tu as transporté sur le sol de Rome :
culture grecque.

Après et seète jouera dans les cordes
sines la langue de ma patrie, rude,
mais aussi très noble, car ma patrie
est fille de Rome.

Fille de Rome par son sang et génie,
clair et robuste, comme sa mère ancienne :
ses terres gardent sèmentes de gloire :
cendres romaines.

Où, dans sa terre le paysan s'étonne
d'y trouver des marbres, des bijoux, des os,
armes et monnaies, étendards qui montrent
ton aigle auguste.

Belle est ma patrie aussi. Elle y vivrait
sans aucun ennui la divine Muse,
dans cette terre entourée par la mer
bleue des sirènes.

Ile gentille où le soleil de Grèce
brille très pur et la sève ardente
prodigue donne, avec la grappe joyeuse,
l'attique olive.

Laisse-moi, donc, évoquer sur elle
des formes classiques, et l'ancienne Muse
avec sa parure : que ma patrie puisse
goûter son sourire.

Maintenant que folle la Furie invoquée
inspire la fièvre aux poètes, et griffe
sa harpe pleurante, dans la houe distille
sources amères.

O ! comment je languis des claires fontaines
fraîches et douces du Parnasse hellénique !
Maître, avec la belle et ciselée coupe
laisse-moi boire.

Laisse que je goûte la sève ancienne
qui remplit les odes, et qui vit dans elles
tel le trait au rance de Falern, que gardent
les belles amphores.

Nectar poétique qui fait revivir
du cœur la fièvre, mais qui ne trouble :
il donne le calme de l'Olympe, la sainte
force tranquille.

Qui d'un tel nectar sent le goût, ne cherche
l'or, ni les armes, ni le pouvoir friole :
l'art est sa vie, qui entre joies et peines
garde jalouse.

Je laisse aux autres les palais qu'habitent
jeunes angoisses d'anxiété hydrogique,
cauchemars si noirs qui dans leurs plumes
mettent des épines.

Qu'ils aillent au Forum, où s'élève la foule
crie et se poursuit, disputant la prise
que la fortune à la puissance humaine
jeta pour rire.

Puis-je dans l'ombre du natiif boisage
prudence et beauté accorder, ô artiste !
Prudence et beauté, avec la lyre forment
solide alliance.

Où : qu'à tes oeuvres la sagesse, Horace,
guide la danse des gentilles strophes,
tel que Silenius, le vieux gris, guidait
la danse aux nymphes.

Elles, si agiles, en formant couronne
ont donné au rythme leur forme légère :
les Grées courient et on sent l'effluve
de son embrasement.

Trad. F. GRAU I ROS.

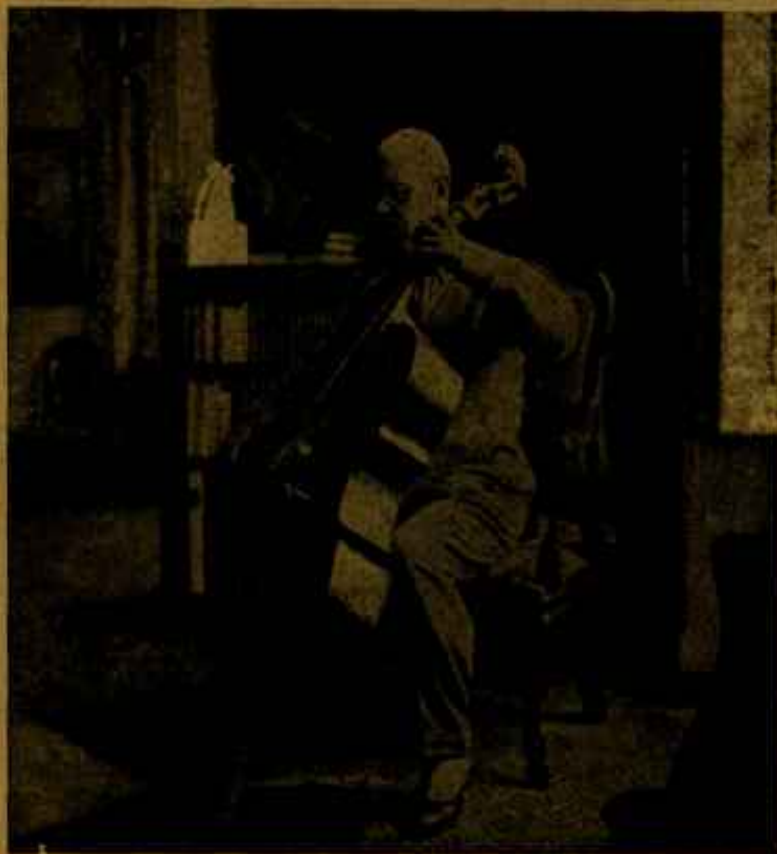
UN GRAN AMBAIXADOR DE CATALUNYA

per JONA-BORA

Els començaments de setembre han estat els dies del retorn del Mestre Pau Casals a la seva residència habitual de Prada, després de les seves triomfals tournées per Anglaterra i Suïssa. Els amics que ens aplegàrem al seu retorn per tal de saludar-lo i escoltar les seves impressions ens reantrèm a la seva modesta cambra plena de records, de presents i de llum. Uns llibres en unes estanteries, una tauleta on contesta la seva immensa correspondència, un piano i, con ajeput sobre un llit-divà, el seu violoncel que sembla reposar-se de l'esforç quotidià que les exigents mans del Mestre li imposen cada matí, completen el conjunt.

Eren tant interessants les coses que ens anava explicant que de seguida vaig comprendre que valia la pena que fossin recontades, encara que fos laconicament als lectors de « Per Catalunya ». Però com fer-ho? Calla sotmetre al Mestre a un veritable interviu amb preguntes i respostes tal com ho fan els reporters? La modestia innata del Mestre Pau Casals em feu témer que moltes de les coses que deia a deixava endevinar, en la espontaneïtat de la conversa, no voldria que fossin dites en un interrogatori destinat a la publicació, perquè erem massa afalagadors per a ell o perquè ell els hauria tret importància.

I és que mentre anava desgranant planerament tot el traüt dels viatges les rebudes triomfals que se li han fet, les gèrnacions que s'empenyien per a escoltar els eus concerts, les corrues de persones de tots els estaments que volien saludar-lo les mil i una anècdotes i incidències d'ambdues tournées, jo pensava amb les campanyes que, anys enrera, menava la majoria de la premsa internacional en presentarnoe, a tots nosaltres els exiliats del 1939, com uns vulgars malfactors. I en veure ara els elogis encomiàstics que prodigava la premsa anglesa i suïssa, no solament al màgic artista del violoncel, cosa ben natural, sino també a l'exiliat, al ciutadà que per un alt esperit de ponderació mai no ha volgut tocar ni tenir cap tracte amb els països subjugats per una dictadura, m'ha semblat

veure en aquestes dues tournées de Pau Casals dues altes ambaixades, menades a bé en el camí que encara tenim que recórrer perquè en aquest món aqueferat de la post-guerra se'ns dongui la bel·ligerència que cal i se'ns faci justícia que ens mereixem.

Anar a tocar a Anglaterra quan la guerra tot just era acabada a Europa i encara continuava en l'extrem-Orient ja era una proesa; però anar-hi no sols en aquestes condicions sino quan el poble anglès estava atrafegat en unes eleccions decisives ja era voler batre un record impulsat per una flama molt alta. I el Mestre Pau Casals no es va enganyar perquè sabia que, en aquesta Anglaterra moderna on sembla que mai no passi res perquè mai no hi ha bullangues pels carrers ni irresponsabilitat el els seus dirigents, estava sotrague'ada intimament, com tan-

tes altres vegades en l'epoca contemporània, per correntes polítiques i i misticismes religiosos o esocials que fan que una afirmació feta ara val allí per mil afirmacions fetes en altres temps més normals. I si calla que algú dels nostres anès allí, i que ho no solament es fes remarcar sino que amb la seva sola presència imposés la nostra dissort i el martiri de la nostra Pàtria a tots els llavis i que fins entremig de les campanyes electorals més aferrissades el nostre cas no fos oblidat, qui millor que Pau Casals, amb el seu art sublim, per a aconseguir-ho?

Tots hem sentit les retransmissions que la B.B.C. de Londres ens oferí amb motiu de l'estada del nostre Mestre a la capital anglesa, de l'inoblidable concert que ell donà acompanyat de la magnífica orquestra d'aquella estació de ràdio, dels parlaments sentidíssims

que Carles Pi i Sunyer i el català « Jorge Marin » pronunciaren amb aquest motiu, dels aplaudiments que no s'acabaven mai i de les paraules emocionades que ell va pronunciar. El que no poguarem sentir per radio foren les corrues de gent que un grapat de dies abans dels concerts ja s'empenyia a les taquilles de les més grans sales de concert, com la del Albert Hall de Londres capaç per a més de deu mil auditors, ni els allaus d'entusiasme que es repetiren a totes les ciutats angleses on va tocar: a Manchester, a Wrigton, a Schefeld etc i fins i tot sota les voltes patinades de la Catedral de Chester, ni les ovacions que es perllongaven pels carrers on milers i milers d'anglesos esperaven la sortida del Mestre... I aquests homenatges oferts espontàniament a l'artista exiliat, al « primer violoncellista del món » com repetien tots els periodics anglesos i a la seva insuperable tècnica de re-creador de les obres que executava, també ho eren tant ho més al Ciutadà amb majúscula, al Patriota que no pot tornar a la seva Pàtria per vergonya del règim que en ella hi impera, al que el periodic « Radio Times » anomenava « l'home humanitari » i « l'enemic de totes les dictadures ».

I aquesta apoteosi esclatant que l'Anglaterra trasbalsada de la post-guerra dedieva al gran Mestre català també es repetia en un altre mirall de democràcies, en la neutral Suïssa de sempre, que pacíficament aprofitava el seu bell clima tardorol per donar concerts tant magnífics com els que s'organitzen a la Kunsthaus (casa d'art) de Lucerna plaçada entre jardins, vora del llac encalmat i on Pau Casals va dirigir un estol de virtuoses entremig d'el·luminacions de fada. Però el seu triomf a Ginebra a Lucerna, a Zurich, a Gstaad etc ja no fou solament per l'executant incomparable per al professor en ciutadania com a Anglaterra sinó que fou també un triomf per al compositor que amb el seu « Preludi per a piano », el seu Oratori, el seu Peçebre i les seves Sardanes encommanava a tots els auditors l'envoy i la fricança que pot donar a un exiliat el desig immens de retornar a la seva Pàtria... I si més no aquest triomf el velem confirmat en el fet que la gran pianista Clara Haskil s'aprenia aquestes peces de memòria, de vegades en una sola nit d'estudis, i que secretament feia gravar el seu « Preludi interpretat per ella, i posava el disc d'aquest enregistrament entre el bagatge del Mestre

sense dir-li res.

Tot això Pau Casals ho acoee- guia en tant que artista; però el gran Patriota i el Ciutadà exiliat no es quedava enrera. La seva infadigable tasca per tot el que es gran noble i just el feien restar a la seva cambra fins a altes hores de la nit per tal de contestar a totes les lletres que se li enviaven, el feien rebre tota mena de visites, desde les d'uns refugiats com nosaltres que li oferien una carabellà que ara llua sobre el seu piano a la d'un pretendent a una corona o a les d'uns homes d'Estat i d'un floret de periodistes d'aquells països que li expressaven la seva confiança que el règim inicú que encara tirantitza la nostra terra aviat s'esfondrarà. I Mestre Pau Casals ens deia com tot això ho feia impulsat per l'amor a la nostra Pàtria, perquè l'agermanament de tots els que combatin a Franco, siguin del color que siguin esdevingui mes una realitat sentida que consentida, perquè l'exili nostre i el martiri dels nostres germans que sofreixen la tirania falangista s'acabi com més aviat millor, perquè la tolerància sigui una flor que esclati espontània-

ment en les nostres terres tan trasbalsades i perquè el nostre poble sigui el poble normal i de tall europeu que tant caldria que fos.

I en sortir de la seva blanca vil·leta i en trobar-me sol sota els grand plátans a l'hora fresquívola del cap-al-tard em vaig recordar que ja el Xenius de la nostra joventut (quan encara no havia esdevingut l'Eugenio d'Ors camaleònic d'ara), en un Glossari exquisit glossava un ambaixador del Reineixement que va aconseguir més dels poderosos Duxs de Venècia amb la seva virtuositat de cantaire i amb unes passejades en gondola entre els canals encantats de la perla de l'Adriàtic que no pas amb tots els regateigs i amenaces de la seva Cancelleria. I llavors vaig comprendre la tasca immensa que tenen a fer, en aquests moments decisius per a tots nosaltres, els artistes i intellectuals de talla internacional per a fer eficaçment acte de presència en els llocs culminants on es decideix la sort dels nostres països i la del retorn a casa nostra amb la cara ben alta i com a homes que han patit, i encara pateixen, set i fam de justícia.

Pau CASALS

per J.-M. PROUS VILA

- 4 *No hi voleu ésser entre la gent insípida
que es nodreix de victòries inútils,
perquè sou sang i esperit del mateix poble
que ells massacraren.
No és pas per a ells el vostre art que s'eleva
per damunt de les guerres i els odis,
ni els vostres sons que copseu cada dia
del més enllà com una cobejança
que el món enyorava
Salut a vós que arribeu per donar-nos
l'encis dels vostres sons perquè desvetllin
l'ombra de Ramon Llull i del Rei Jaume
i el cor de les Tres Gràcies
Salut a Vós que heu sortit del pesombre
forçós per tots fins al ressorgir l'alba
que dugui als pobles pels camins de joia
i de deslliurança.
Quan de la Pàtria se'ns obrin les portes
que us dugui en palmes com trofeu de glòria
i escampi pels carrers flors i garlandes
per a aclamar-vos.*

Catalunya a la III Fira del Llibre de Mexic

L'any 1944 llengué lloc a la ciutat de Mèxic la III Fira del Llibre, en la qual hi figurava una zona internacional. Entre el Pavelló de la República Francesa i el de la República de Cuba, hi havia l'elegant i sobria arquitectural del Pavelló de Catalunya, dibuixat per l'escultor Angel Tarrac i executat per l'artista Camps Ribera. Petit, el Pavelló Catalunya constituïa la nota alegre icolorida enmig dels Pavellons de la secció estrangers.

L'erecció d'aquest Pavelló costà molts esforços, però a la iniciativa que fou feta per la Direcció de la

Fira als intel·lectuals catalans exiliats a Mèxic, hi correspongué tothom, perquè en Tànim de tots hi havia l'afany intensament sentit de donar la sensació d'unitat d'acció i comunitat d'idees, a l'hora de servir la cultura pàtria.

El Pavelló Catalunya no fou obra d'un grup o d'un altre, sinó que, en concretar les diverses aportacions que feren possible aquesta obra perfecta, era la representació viva i palpitant de Catalunya i això donava dret a tots els catalans de sentir-se'n orgullosos.

L'exposició de llibres catalans era presidida per un mapa de Catalunya, encapçalat per la següent inscripció: Catalunya saluda a la cultura mexicana. I a una i altra banda, les figures venerables de Macià i Companya.

A l'stand hi figuraven 192 llibres catalans, a més d'un bon catol de periòdics i revistes editats a Amèrica, en català, dedicats a donar conèixer Catalunya.

Felicitem els nostres compatriotes residents a Mèxic per aquesta bella realització que tan amunt posa el nom de la nostra Pàtria.

GLOSARI DE LA FIRA

per Lluís Simani i Baudina

Sempre, però sobretot d'un any ençà, els catalans de Mèxic s'han esforçat a mantenir viva la flama de l'esperit nacional. Durant els darrers cinc anys, nous contingents catalans han vingut a enrobustir la nombrosa colònia catalana de Mèxic i ha estat precisament en aquests anys que les activitats catalanes han pres una major volada.

El renaixement de l'Orfeó Català que ha ofert al públic mexicà uns concerts magnífics; la celebració dels Jocs Florals de la Llengua Catalana; recentment, la presència de Catalunya a la III Fira del Llibre i del Ràdio i Cinema... són fets culminants d'una actuació ininterrompuda, matissada amb la constant aparició de llibres, revistes i periòdics en llengua catalana i la representació d'obres teatrals en català.

Es cert que aquesta activitat patriòtica-cultural de la colònia catalana ha estat generalment impulsada i desenvolupada pels elements nou-arribats a la terra azteca, però no és menys cert, i seria injust de no esmentar-ho, que totes aquestes iniciatives que tan alt han mantingut el nom de Catalunya han nascut a la llar de l'Orfeó Català, sola el sostre del qual va ésser forjada una altra entitat fraterna — de característiques i finalitats distintes i concretes — que ha col·laborat en tot moment: Comunitat Catalana.

No és el nostre propòsit, ni la nostra missió, en redactar aquestes notes, de fer una glosa de les múltiples i variades activitats patriòtiques i culturals dutes a terme a Mèxic pels catalans, i la relació de les quals hem insinuat esquemàticament. Una sola d'aquestes acti-

vitats, la de la massa coral de l'Orfeó Català, reviscuda pel mestre Costa-Horts i actualment dirigida per l'il·lustre musicògraf Baltasar Samper, mereix un espai tan considerable com el que ens proposem dedicar a la presència de Catalunya a la III Fira del Llibre. Ho fem oportunitat amb tota l'atenció necessària. Avui ens dedicarem únicament a comentar diversos aspectes de la participació catalana al gran certamen que acaba de tenir lloc a la ciutat de Mèxic.

Sense cap mena de dubte, el Pavelló Catalunya fou una de les notes sobresortints de la col·laboració estrangera a la III Fira del Llibre de Mèxic. Estèticament, espiritualment, el Pavelló Catalunya respongué als desigs del més exigent. És innegable que només pogué ésser exhibida una mínima part del patrimoni espiritual de Catalunya. Però la qualitat del que hi havia, el bon gust de la instal·lació, el recolzament entusiasta que prestaren a la iniciativa infinitat de catalans, donaren a l'obra realitzada la dignitat i el prestigi indispensables. D'això en podem estar orgullosos — noblement orgullosos — tots els catalans i col·lectivament poden vantar-se'n dues entitats presents a tota obra de dignificació nacional: l'Orfeó Català i Comunitat Catalana, no divergents, sinó complementàries.

Hom passat moltes hores en aquell recinte que ens semblava un troc de la nostra sagrada terra catalana dins de la bella, hospitalària i noble terra mexicana. I per

nosaltres ha estat motiu de sorpresa — de bona sorpresa — constatar l'interès que les nostres coses, el nostre art, la nostra llengua, la nostra inquietud nacional i progressiva, desvetllaven en els visitants mexicans. Són incomputables els que s'interessaren per a obtenir una Gramàtica catalana, una Història de Catalunya, una recopilació de les nostres obres d'art; són incomputables els que, no contents en fullejar els nostres llibres, ens preguntaven respecte els nostres problemes, la nostra literatura, els nostres músics, els nostres pintars, els nostres homes de ciència. Això fóra suficient — si no tinguéssim altres motius igualment grats — per a declarar-nos satisfets de l'esforç realitzat. Gràcies al nostre Pavelló a la Fira del Llibre, uns milers de mexicans tenen avui una noció del que fou, del que és i del que vol ésser Catalunya. No preteniem altra cosa.

Com acabem de dir, la principal finalitat perseguida en presentar-nos a la III Fira del Llibre de Mèxic era la de donar a conèixer Catalunya al poble mexicà. Ho aconseguírem en la mesura de les nostres possibilitats. Però el Pavelló Catalunya tenia a més una altra finalitat: atenuar en els cors catalans l'enyorament de la terra nadiu; revivre — encara que de manera esporàdica — la vida espiritual de la nostra Pàtria.

Moltes anècdotes — fets d'una simplicitat emocionant — pogueren ésser anotades durant els dies de la Fira. Només contarem les més significatives.

Tarde de diumenge. Un home d'uns cinquanta cinc anys i un noi de tretze o catorze. Pare i fill, pel que sembla. El pare passeja la mirada per les estanteries plenes de llibres. En un angle del Pavelló, dos volums atreuen la seva atenció: Barcelona a la vista.

— Podeu fullejar-lo.

Ho fa. Aquella col·lecció de fotografies de la capital catalana data de quaranta anys. Els mateixos que aquell home portà fora de Catalunya, la seva Pàtria. Els seus ulls d'humitegen a la vista d'aquella Barcelona que ell va deixar. S'adreça al seu fill — mexicà — i li mostra pàgina per pàgina:

— Per aquest carrer passava jo quan era infant per anar a l'escola.

— Aquest és el monument a Colom. El millor monument que existeix a la memòria del descobridor d'Amèrica.

— La Catedral. Aci em van batejar.

— Aquesta és la Plaça del Rei. Jo vivia amb els meus pares — els teus avis — en aquesta casa de finestres petites. Aci vaig néixer...

I així passà mitja hora, una hora...

Acabada la visió cinematogràfica de la ciutat enyorada, el bon home ens donà les gràcies per haver-li permès aquella estona d'impagable emoció.

Entra un senyor, mexicà pel que sembla. Fulleja detingudament el Diccionari de la Llengua Catalana. Segueix amb la mirada l'estanteria següent i fulleja, amb més detenció encara, una Gramàtica catalana. A continuació, el Llibre de Contemplació de Déu, de Ramon Llull; la traducció catalana de «Vides Paraleles» de Plutarque; segueix amb «L'Atlàntida» de Verdaguer i la traducció catalana de «Don Quijote».

Es dona per satisfet i es disposa a sortir del Pavelló. Però abans després d'agrair-nos l'autorització per a fullejar aquells llibres-ens diu:

— Soy maestro mexicano. Algunas veces he tenido discusiones sobre si el catalán es un idioma. Yo así lo creía. Pero ahora estoy de ello convencido. Tengo ya argumentos irrefutables para probarlo. Muchísimas gracias.

Una de les obres que tingué més admiradors durant la Fira fou el volum de «L'Art a Catalunya», conjunt riquíssim del patrimoni artístic català. No era obra en venda. Exemplar únic a Mèxic — o un dels pocs que hi ha — fou prestat pel seu propietari per a enriquir l'exposició. Li sortiren

dotzenes de compradors. Alguns — com un americà que vingué cinc o sis dies seguits — el compraven a «qualsevol preu». Els estudiants d'arquitectura hi acudiren moltes vegades. Un d'ells, entusiasmada de l'art català, arribava cada tarda amb nous companys, als quals anava mostrant amb visible emo-

El Pavelló de Catalunya, a la Fira del Llibre Mèxic

ció les fotografies que més l'havien impresionat. Al cap de pocs dies ja s'acomiadava amb un sonor: «Bona nit!».

Una de les coses que donà origen a més discussions — i no precisament entre mexicans — fou el mapa lingüístic que figurava en un dels recons del Pavelló.

Quatre noies espanyoles discutien entre elles:

Els semblaven uns límits exagerats. Una d'elles recitava la geografia apresada a l'escola: «Catalunya té quatre províncies: Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona.» I aquí posen València i Mallorca, i això de dalt que no sé que deu ésser...

Aleshores, una noia, en un esforç de sinceritat replicà:

— Això deu ésser el Rosselló. Recordat que quan entrarem a França la gent d'allà parla el català...

Sobre aquest mateix tema s'originà una forta discussió entre dos valencians. Un d'ells protestava per considerar el mapa com una expressió imperialista de Catalunya. No hi havia manera que es pocsessin d'acord. Finalment, l'altre interrompé el seu contrapunt:

— Mira, ché, no diguis més tonteries. Fa mitja hora que discutim, i com parlem?

— Doncs, ché, en valencià.

— Vens? T'entenen a Barcelona quan parles així?

— Sí.

— T'entenen a Madrid o a Soria?

— No.

— Doncs això vol dir aquest mapa, qu'és molt més verídica que els mapes que inclouen València, Catalunya i Balears entre les terres de parla castellana. Això sí que és imperialisme!

Com ja hem dit més amunt, podríem il·lustrar aquestes impressions amb un nombre considerable d'anècdotes. Però no cal. Les que hem reproduït — de tons diversos — donen una idea de conjunt. No obstant, volem repetir que la nostra major emoció fou el comprovar l'interès, sovint afecte, amb freqüència entusiasme, que la personalitat de Catalunya, a través de la seva història, del seu art, de la seva literatura, de la seva indústria, de la seva ciència, desenvolupava en el poble mexicà i especialment en els elements cultes del país.

Que la llengua catalana — llengua secular de filòsofs, savis i poe-

Pompeu Gener

per Joan FIDEL

tes — no pot morir, ho demostra aquesta modestíssima exhibició que fou el Pavelló Catalunya. Però ho demostra, sobretot, l'exemple viu dels catalans pel món, com aquest compatriota de seixanta-cinc anys, amb cinquanta de residència als Estats Units que, trobant-se a Mèxic de vacances, fou un visitant diari del Pavelló, parlant un català impecable i fonent-se en els nostres anhels com si acabés de desembarcar.

I com a colofó de l'obra del Pavelló, com a epíleg d'unes setmanes d'intensa tasca de captació per a una causa disortadament poc coneguda en el món — per ommissió nostra i per intrusió aliena — la tarda del 19 de novembre. Vuit o deu mil persones — la immensa majoria mexicans — conegueren un altre aspecte de la Catalunya ignorada, oprimida: la seva música, la seva dansa. Jornada memorable en què la bandera de Catalunya, enllaçada amb la de Mèxic, fou saludada per un poble que estima la seva llibertat i la seva independència i que sap comprendre els anhels de llibertat i d'independència dels altres pobles. La bandera catalana, proscriu a Catalunya, volejava lliure i sobirana, sota el cel acollidor del poble lliure i sobirà de Mèxic. I l'himne nacional de Catalunya, proscriu en terra catalana, fou escoltat respectuosament per una multitud emocionada que revisqué en l'anhel català l'anhel dels seus avantpassats; que recordà en les figures de Francesc Macià i Lluís Companys, els seus venerables patricis: Hidalgo, Morelos, Guerrero...

Catalunya no oblidarà mai la noble i la generosa hospitalitat de Mèxic.

Mèxic, 1944.

« JORDI de SANT JORDI »

El Comitè País d'Occitània ha confiat a la Societat de Bibliòfils Occitans, l'edició de « Cinc poemes d'amor », de Jordi de Sant Jordi, el trobador català del segle XV. Aquests poemes han estat traduïts per primera vegada en francès pel nostre distingit i benivolent amic, M. René Nelli i il·lustrats amb sis dibuixos per M. Robert Pisto. Un altre gran amic de Catalunya, M. Jean Cassou, ha prologat la traducció. Cada exemplar serà venut a seixanta francs. Les demandes han d'ésser adreçades al « Bibliophile Languedocien », 59, rue Jules-Clairette, Toulouse (H.-G.).

Cada vegada que el nostre gran filòsof escrivia un article no oblidava de consignar, al principi o al final, una frase que demostrava el seu gran amor per a París, el seu contacte amb la França de la qual tantes i tan profundes coses Barcelona. Els seus « amics i mestres » residien o havien residit a la capital del món de la llibertat, a la « ville-lumière ». Renan, Richpin, Voltaire, Descartes havien ajudat a formar el seu cervell de filòsof. A França hi tenia el prestigi de « savent » com ho havien estat els seus mestres. La celebritat de Peius a casa nostra, era també una fama guanyada a l'estranger i sobretot a França.

« Amics i mestres », « La mort i el diable » i tants altres llibres ben coneguts de tots, afermaven els lligams estrets del nostre poble amb les idees democràtiques, liberals i humanes que Pompeu Gener havia sabut adaptar a la nostra filosofia revolucionària de finals i començament de segle.

Entre els joves que seguien les ensenyances del gran Peius hi havia el poeta « Josep Aladern ». El mestre li havia prologat un llibre. Quan jo vaig conèixer el vell escriptor, era en 1922, si mal no recordo, en ocasió d'anar a mostrar-li un exemplar d'aquell llibre prologat per ell a finals del passat segle.

Pompeu Gener estava a les acaballes d'una vida de treball i de viatges i s'havia instal·lat definitivament a Barcelona. Menjava en una taverna del carrer del vidre, on tantes vegades havia anat en la seva joventut, i tenia un pisot al carrer del Consell de Cent.

Quan vaig anar a veure'l era gairebé cec i caminava pensament; es feia acompanyar per una persona en els llocs passeigs que feia. Tenia un malhumor terrible, exacerbació del que li era habitual. Encara que nos hi veíem gaire, el seu esguard era i significatiu; donava força i expressió a la frase. Vestia de negre cobert ab una capa característica del vuitcent. Al cap, un ample capell també negre, forma « xamburgo », li donava l'aire d'una pintura de Rembrandt. Ell n'estava tot joiós.

Les seves relacions amb l'Ixart, Rossinyol, Casas i Apèl·les Mestres l'havien portat a formar part d'aquell bloc d'artistes i escriptors que havia donat tant caràcter a la

intel·lectualitat catalana de l'època i que realitzava una obra, barreja de transcendència i d'humor que desconcertava el senyor Esteve i li feia rodar el cap. Els Cent Concells del Concili de Cent », de Peius, és una mostra d'aquesta aliança de bon humor i de transcendentalisme.

Després d'aquella època gloriosa, la nostra literatura, el nostre teatre, el nostre art prengueren uns viaranyes de seriositat, un aspecte de « cosa foral » que feu canviar el color de casa nostra davant del món. Aquest tornà començar a produir-se amb els grans tràgics del teatre: Guimerà i Iglésies i, en la poesia, amb Mossèn Jacint Verdaguer.

Recordem avui amb complaença la figura rembranesca del Peius. Voldriem tenir-lo entre nosaltres per què així podria veure com la lleugeresa de la filosofia que ell ajudà a sembrar, ha germinat amb profit.

Pompeu Gener: reposa en pau. Els catalans et recordem i t'hoanem. Jo voldria que un dia, en aquella plaça del Pi íntima i recollida, on el gran Peius hi havia tingut la farmàcia dels seus avantpassats, hi hagués, enloc del pi escorçat, un modest bust de l'inolvidable filòsof i que en el pedestal hi aparegués, esculpit, el mateix pi que ell havia adoptat com a marca dels seus llibres.

Malédiction

Vieux récit de corail
Sous les lourdes couleurs,
Cœur, déchire ma chair
Où s'aignent les souchiers !

Les cartes sont perdues,
Volées par les pirates
Du vieux navire-sueur
Aimé du capitaine.

A la prochaine veale,
Ils sauront le naufrage
Qui délira ce soir
Un farouche équipage.

Mais nos yeux guetteront,
Ainsi que des méduses,
Le vieux navire-sueur
Qui n'échappera pas.

CHARLES GALTIER,
St Martin-de-Crau, 1942.

“PLUS QU'UN SYMBOLE”...

S'il est vrai que les événements nous guident et nous mènent parfois sur la route de notre existence, nous devons aussi, sachons le reconnaître, une influence non moins significative à l'étreinte de nos souvenirs.

Pas plus tard que ces jours derniers, j'ai senti la véracité de cette impression grâce à un incident de la plus banale apparence. Avec raison, et même avec un tantinet de curiosité, vous vous demandez lequel... Eh bien, là, tout simplement, en découvrant sur mon bureau, au milieu de livres et journaux m'offrant leur compagnie, une élégante Revue artistique et littéraire nouvellement éclose à Nice. « Per Catalunya », où s'était glissé par le plus grand des hasards — ce brave homme d'affaires du bon Dieu — un joli programme des fêtes provençales d'avant-guerre.

Rien d'extraordinaire à cela, direz-vous... Souriez tant qu'il vous plaira ; mais de voir ainsi blottis l'un contre l'autre, comme de vrais amoureux, cette Revue Catalane et ce Programme provençal, j'ai été, moi, littéralement conquise devant ce mystérieux accouplement...

Deux illustrations seulement sur l'opuscule provençal : le portrait de Mistral et l'image d'une Coupe — cette lumineuse Coupe qui, vous le savez, a inspiré au Chantre de Maillane des strophes vigoureuses et bien frappées, l'Hymne de la « Coupe Santo », devenu depuis longtemps la « Marseillaise » des félibres.

Sur ce clair matin de septembre commémorant le 115e anniversaire de Mistral (le maître naquit à Maillane le 8 septembre 1830), il n'en fallait pas davantage pour faire une incursion vers les jours heureux d'antan ensoleillés des belles missives du Maître qui m'honora de sa sympathie... Je m'attardais donc avec émotion à cette étrange coïncidence, à la fusion des pages poétiques exaltant dans la langue de leur province respective un joyau de France et d'Espagne.

« Per Catalunya »... Ce riche pendant de l'opuscule provençal, quelle aube rose de promesses, pensai-je, en relisant les noms prestigieux des magiciens de la plume et du pinceau figurant sur l'acte de naissance de cette intéressante

Frédéric Mistral, per Ignasi Vidal

Revue, destinée à devenir à Nice, la messagère autorisée du terroir Catalan. Cachées dans son cœur, l'effigie de Mistral, l'image de la Coupe, affirmaient évidemment par leur douce complicité l'aveu d'une affection profonde ! Rien de plus agréable pour moi que rappeler ici l'origine de cette symbolique Coupe dont Frédéric Mistral fut le premier possesseur.

C'est en 1866 que le vaillant poète et patriote Catalan Victor Balaguer, proscrit de son pays, prenait le chemin de l'exil. A l'exemple de Mistral, il gardait la ferveur de sa doctrine pour le maintien des traditions et surtout de cette savoureuse langue de la terre natale. Le chagrin n'altéra, ni son espoir, ni son activité. Courageux dans son infortune, présentant la bienveillance de son ami le poète provençal, Victor Balaguer écrivit à Mistral et sollicita, en septembre de la même année, l'hospitalité de ses frères d'au-delà du Rhône. Accueilli de grand cœur par cette pléiade d'intellectuels défendant leur cause commune, Mistral, Aubanel, Roumanille, Roumieux, et d'autres encore, le barde catalan participa durant plus d'un an à la vie littéraire des félibres. Et c'est en témoignage de gratitude que ses amis de Barcelone ouvrirent une souscription permettant d'offrir

par Adèle Micholet

aux poètes provençaux une œuvre d'art, « remembrance amistadousa » de Balaguer. Cet objet, une gracieuse coupe d'argent et de vermeil ciselée par Fulconis, parvint à Mistral en 1867. Elle devint, avec le chant composé par le Maître — et dont nous avons déjà parlé — le signe de ralliement des Félibres.

Dans les deux médaillons décorant le pied de la Coupe sont gravés des vers de Mistral et de Balaguer, vers où rayonne l'ardente luminosité de leurs convictions :

*Morta diuhen qu'èr,
Mes jo la crech viva.*

(La Dama del Rat-Penat)

Victor Balaguer.

Ah ! se me sabien entendre !

Ah ! se me vullen seguir !

(La Countessa)

Frédéric Mistral.

Depuis la mort de Mistral, en mars 1915, c'est le chef du Félibrige, le Capoulié, qui a la garde de la Coupe. Celle-ci est à l'honneur au banquet de la Santo-Estello, la grande fête des félibres célébrée chaque année à Pentecôte dans une ville du Midi.

Chacun sait que les principales manifestations de ces Journées de liesse sont, présidées par la Reine du Félibrige, la Cour d'Amour, où les lauréats des Jeux Floraux reçoivent leurs prix, et enfin « la Tauléjado », le grand banquet félibréen. L'heure des toasts, des discours — des « brindes », ainsi qu'il convient d'écrire — nous fait vibrer alors avec « l'estrambord » de la joute oratoire. Et quand le Capoulié a terminé le sien, c'est lui qui — avec respect, avec ferveur, presque religieusement — lève la Coupe au triomphe des ces Groupements fraternels où fidélité et dévouement à la terre natale pactisent délicieusement.

Ne trouvez-vous pas que d'avoir évoqué ces instants de vive amitié, solide et reconfortante, notre esprit conjecture et nous emporte ?... Fermons un peu les yeux et suivons le rêve qui passe... Est-ce encore un programme de fêtes nouvelles qui se déroule ? Quelle foule enthousiaste se presse, impatiente et fébrile !...

(Séquenz a la pag. 32)

"Farfantello" poetesa d'èxcepcio

par Rafael Moragas

«Farfantello». Es tracta d'una artista, d'una poetesa, posseïda de l'ensomni, de l'innegable «deus» que exalta els veritables enamorats de la bellesa; d'una senativa, d'una intel·lectual, d'una cantora de cànctics que viu amb la seva mentalitat de dia i amb el seu cor a les nits.

Difícilment podríem trobar, entre les poeteses provençals, una altra que possedeix la sinceritat i el fervor poètics de «Farfantello». Henriette Dubon és una intel·lectual sentimental i, al mateix temps, mestra en l'expressió més transparent. Hom admira en ella el seu amor de bellesa, el seu culte misteriós de la idealitat. Llegiu «Li Lambrusco» — inconfundible poema provençal — i descobrireu que la poetesa, afirmada en personalitat lírica, puja en vol i en harmonia, «Farfantello», emprada en complicacions estètiques, arribada a un dels punts més difícils i més enlairats de de l'alpinisme poètic, això és, al pla de la senzillesa, de la simplicitat que, com no ignoren els sensibles, es troba plaçada entre pics molts alts i abims molt profunds.

Quan, ara, en la dolça tardor, he rellegit «Li Lambrusco» («Les Lambrusques»), o sigui els sarments salvatges de la vinya) he simpatitzat totseguit amb la seua ideologia i amb la culta sentimentalitat de «Farfantello». L'he rellegit «Li Lambrusco» amb fraternal devoció pagana. Hi he trobat aquella individualitat dels poetes privilegiats que posen, en el que escriuen, quelcom d'inconfundible. Per a tot aquell que conegui l'obra de Henriette Dubon, una poesia de la provençal «Farfantello», no necessita signatura.

Cal llegir, d'ella, «Vene emé ieu» (Vina amb mi), «L'estro duberto» (La finestra oberta), «Sake pé quan» (Jo sé per qui). Hi descobriu una poetesa aristocràtica, en el sentit original de la paraula, car la seva música és «di camera». En «Lou cant secret» de «Farfantello», s'hi troben estrofes que hom voldria es-

trènyer-les al cor. Ella no pertany a les incontentibles; és de les concentrades, de les de qualitat.

En altres poesies: «Partenço» i «Aquèll mountagno», en les quals «Farfantello» hi evoca la Camarga, Tarascó, Beaucaire i Arles — gitanes, guardians, caballs i braus — s'hi troba la invocació de Mistral. Aquest conjunt de variacions provençals són tan pures i espontànies i escrites amb tan entremallada imaginació i amb una abundància verbal, que encara que digui i canti coses sucoses de la pàtria nadiua, demostren, a bastament, la seva descendència clàssica. I us en diré la raó: devegades «Farfantello» canta — i amb quin enclís! — i porta a les mans el «galoulet», camperol construït per ella amb el material dels arbres de la Provença. «Pan, el Panides, fela el mateix», ens diria somrient «Farfantello». I qui sab si afegiria: «Aquell que conegui la Provença i amb ella el seu poble i el seu llenguatge; aquell que hagi viscut la nostra vida i enfortit l'ànima amb les emanacions suaus de la terra; aquell que hagi establert contacte amb aquesta natura superabundantment prolífica, tranquil·la i bella, no deixarà d'embaladr-se amb l'amor que jo he escrit «Li Lambrusco», perquè els meus versos expressen aquesta capacitat femenina i poètica de viure la pura sensació, d'identificar la noble terra provençal amb les seves reaccions fisiològiques i les seves passions elementals».

La nota peculiar de «Farfantello», aquella que la distingeix de les altres poeteses provençals, i que kansols l'equipara a aquella immensa poetesa uruguaia, Juana de Ibarbourou, és el goig, l'alegria de viure, la satisfacció plenament rebuda. L'amor i la natura són els dos sentiments, gairebé exclusius de «Farfantello», i tots dos expressats en la seva poesia a través d'una sensualitat que Unamuno, molt encertadament, qualificava de «castíssima nuesa espiritual».

La il·lustre poetesa provençal, Henriette Dubon, «Farfantello», autora, a més de «Li Lambrusco», de «Li Mirage» i «Lou Rebat d'un Songe», de l'important estudi literari sobre Jules Boissière, ha tingut la gentilesa, que nosaltres els catalans agraïm, de lliurnos la següent poesia inédita en la qual emocionadament expressa la seva ànima apassionada per a les terres de la Catalunya espiritual.

Chanson à la moda anciano

Dins lou mirau de la font
dous ome m'an regardado,
dins lou mirau de la font
dous ome an clina lou front.

E li dous ome an souri
de me veire tant crentouso,
E li dous ome an souri
di mis lue espavouri.

L'un digué: «M'agrades proun,
pouit mourre, pouit mourre...»
L'un digué: «M'agrades proun...»
E l'autre sarré li poung.

Chasco niue se sian revist,
Cadun em'éu m'a couchado,
Chasco niue se sian revist,
é pléi, un jour, an parti.

Lou proumié, un fier marin,
dessus la Mar Misterrano,
lou proumié, un fier marin,
ié coumando un bregantin.

L'autre, béu gau que se créi,
parti amé soun armado,
l'autre, béu gau che se créi,
es capitani dóu Rei.

Es gran pieta de leissa
tant souleto, tant souleto,
es gran pieta de leissa
No fiho en age d'ama.

Mai sabe un negre gitan
de la routo, de la routo,
mai sabe un negre gitan,
qu'a lou diable dins lou sang.

E se me vòu dins si bras
i éu sarai si éuno aus l'ouro,
e se me vòu dins si bras
aurai plési e soulas...

(De «Lis Enfant de la Routo
e de la Plozejo».)

Dotze anys després

El Record de Campalans

per E. Granier-Barrera

Els joves que ens han de substituir — esperem que ho faran millor que nosaltres, car la joventut sempre té raó contra nostre — no poden fer-se idea d'allò que era Rafael Campalans. L'home i l'obra perduren. Però, més que ens institucions dispersades o en pàgines fredes dels llibres, en quedà una irradiació lluminosa que ens impulsa en les hores desfavorables i ens completa les joies de la victòria.

Aqueix gran president — malgrat els defectes que li coneixem, i li perdonem de sobres — que fou Enric Prat de la Ribà, quan va crear un rudiment d'Estat amb un paper i un segell, va tenir el gran encert que molts ignoren de cridar els homes capaços. Així féu venir Rovira i Virgili i el nomenà cap de premsa. Així confià — massa! — en Xenius. Així cridà Campalans, ja socialista de sempre, i li digué més o menys:

— Vull que els obrers sàpiguen llur ofici. Què necessiteu per a ensenyar-los bé?

Campalans no era home de visió mesquina, de càlcul baix. Reflexiona, féu un projecte enorme, un projecte a la mida de la Catalunya de 1916 i de 1950 i li digué:

— Cal això.

Prat de la Ribà acceptà. Trobà en les finances modestíssimes de la Mancomunitat d'aleshores els fons precisos, i va néixer l'Escola del Treball.

Abans ja hi havia alguna cosa. Però aquelles màquines, aquells professors, aquells locals, tot plegat no era res. O millor dit: era negatiu, arnat, esbalançat, com totes les coses de l'Estat espanyol en aquella època. Feia més pena que goig.

Campalans va anar a prendre possessió del seu nou càrrec. Tal com anava. En mànigues de camisa blanca, oberta, i amb unes raquetes sota el braç, car venia de jugar a tennis. Allò que en un altre hauria estat posa era en ell simplicitat.

Els deixebles — joves obrers, influits sobretot per l'anarquisme heroic de l'època, que no permetia aplaudir, ni portar banderes, ni cantar himnes, tan llunyà de l'esclat de banderes roges i negres que van conèixer en 1936 — el van rebre amb malícia, gairebé amb hostilitat. Un « senyor » amb barret de copa els hauria semblat natural.

Però « allò » que portava raquetes era un burgès afroès. En guàrdia, doncs!

Campalans va observar, va callar. I quan va veure com anava tot, quan ja semblava un de tants professors indiferents i inútils, oblidats pels deixebles com una nosa en el recambro dels malis endreços, els va cridar tots.

No he tingut el privilegi feliç de viure l'escena. La sé a través del record emocionat de vells companys — els Miret, els Vergés, avui morts, també ja repetien, més pròxima, pel testimoniatge de condexibles, més vells. Però dintre la boira diluïda de la tradició oral, i coneixent el Mestre, la puc reconstituir.

— Us agrada aquesta escola — va dir-los més o menys. Què hi apreneu?

Tanta claror enlluernava. De moment hi hagué un silenci embarassat. Després, timidament, algú va aventurar-se a comentar els horaris, les matèries.

— No és això. Penseu que us ensenyem allò que voleu aprendre i que teniu dret a saber?

I es va explicar. Els alumnes eren amos de l'Escola. Era feta per a ells. I ell, el director, els volia ajudar, guiar, mostrar-los tot el que sabia, i igualment els altres professors. Però no anava a imposar-los res. L'únic que demanava era una disciplina nascuda del lliure acord, del consentiment.

Passada la sorpresa, trencat el glaç, els joves obrers van començar a comprendre. Poc després ja capien ben bé que darrera aquell home bondadós facil de paraula, molt sadi, nohi havia cap pavany ni cop temptativa de corrupció. I l'Escola fou un model d'alegria, d'obra fecunda, de ciència, de nombre, de passió digna.

Més tard, Barcelona gemia sota el terror del sinistre Martínez Anido. El sindicalisme de Pestanya i de Boal, de Massoni i de Seguí, era acorralat com una fera, i no cedia. La sang tacava els carrers. També en això, la tradició oral de persones vives descriu aquella angouxa perdurable com la pitjor època de Barcelona en aquest segle. La gent tenia por, més que quan la dictadura, més que sota les bombes nazi-feixistes de la nostra guerra. Les famílies anaven a esperar els presos hores i hores de la nit, per por de la llei de fugues, i es rellevaven dones i infants per no deixar-ne sortir cap de sol...

Campalans, home plàcid, de laboratori i de càtedra, de llibre i d'esport serè, es va indignar. Formà part del famós Comitè d'Actuació civil, el qual sabé plantar cara a l'odiós governador que havia

d'acabar ministre de Franco, lesdevingué la consciència acusadora de la ciutat i de la nació. Però això tenia un preu: cada nit, quan baixava el carrer d'Urgell, un grup d'homes armats l'acompanyava, i ell mateix arribava fins a casa amb la pistola amartellada... La seva principal guàrdia, no demanada, eren els joves deixebles malliats. També foren aquells el principal nucli dels que el seguiren en política. I això malgrat que ell no els en parlà mai, i menys a l'escola, i menys encara en sentir partidista. Anys enllà va deixar un llibre titulat « Política vol dir pedagogia », i aquest era el programa que apl·cava.

Quan discutien l'Estatut, un dia anà a parlar-ne a Madrid. Va intentar respondre a la pregunta, que tenia en alguns espanyols accents d'inquietud sincera, « Que volen els catalans? » Campalans va respondre simplement: els catalans no demanem res. Al contrari, oferim una ajuda cordial per a bastir la República...

La seva mort vingué d'un accident estúpid, com la majoria dels accidents. No temia la mar i s'hi confià, però la mar va esclafar-lo contra les roques. Una enorme dolor colpi Catalunya i un respecte general l'emboicallà. Dintre el fèretre, amb les banderes roges abaixades, el portàrem en braços com un infant i li cantàrem « La Internacional », que ell havia traduït en català, perquè s'adormís en pau. Mort el 10, el seu enterrament entrà més encara l'onze de Setembre del 1933.

Infant, n'era ja en la vida. La seva gran il·lusió era un partit obrer nacional, fort, prestigiós i disciplinat. A ell va consagrar el seu millor esforç, i, en els primers congressos d'unificació, la pressió d'una llàgrima continguda eclipsava per moments el seu humor...

No és si pot servir de quelcom haver estat un deixeble i amic íntim de l'home memorable que recordem, per damunt de l'anècdota dels carrers, gosaria afirmar que ell seria, d'ençà del 1936, el cap indiscutit i indiscutible del socialisme unificat de Catalunya.

Llegiu en el número vinent:

« Diàleg socràtic entre els clowns Gomes i Felip ».

per Feliu ELIES.

La Resistència Espiritual

de Catalunya

Rafael Tasis

Rafael Tasis i Marca, ens diu el que ha fet i el que prepara :

— Aquests anys d'exili, passats a París, han estat per a mi una veritable orgia d'enyorament. Només el treball i l'esperança m'han permès de superar-los. De les coses que han omplert els meus lleures, alternant amb les felicitats que servien per fer bullir l'olla familiar, puc esmentar — originals que dormen el son dels justos, dalt d'un prestatge, d'ençà que foren escrits — tres novel·les : « Tres », que passa a Barcelona, del 1917 al 1930; « Muntaner, 4 », que és una mena de crònica de la nostra guerra, vista a través dels estadants d'una casa barcelonina; « Haidé », per fi, assaig de novel·la psicològica. Dues més, igualment barcelonines, i titulades « Paral·lel » i « La Bíblia Valenciana », han estat escrites en francès, son més o menys policòmiques i « d'atmosfera », i hauran d'esser editades per « La Nouvelle Édition », de París. Tinc també una extensa biografia, « La vida del Rei en Pere III », que em féu passar molt bones estones; un volum de narracions històriques titulat « Històries de Coneguts »; un altre de notes i assaigs d'exili, que té per títol « La veu interior »; la traducció al català d'un volum d'assaigs d'Aldous Huxley, « Carretera enllà », i la d'un altre, del seu germà Julian, que és dit « Assaigs d'un biòleg », fetes per passar unes vacances. Tinc encara, molt avançats, un diccionari anglès-català i català-anglès, que m'ha permès de distreurem tres anys i escaig, així com la transcripció completa del manuscrit « Cançonier d'Obres Enamorades » que es troba a la Biblioteca Nacional; ara estic encallat amb les notes i el glossari.

Mobilidava que he tingut l'honor d'inaugurar la tanda de llibres catalans de gran luxe amb « Tot l'any », publicat amb magnífiques litografies d'Antoni Clavé per l'Editorial Albor, l'any 1943 — un llibre clandestí, en rufinat — i que he insistit en la cosa amb « A Barcelona », publicat en col·laboració amb Carles Fontseré, i on es reuneixen les odes a la nostra ciutat de Verdaguier, Marçall, Lopez-

Pico i Pere Guilanyà, amb un proleg meu i boixos i aiguafortats de Fontseré. Ara en fem una edició en català i francès. Preparo o intervine en altres projectes editorials, com vaig fer-ho en l'edició de gran luxe de « Romancero Gitano », de Garcia Lorca, també il·lustrada per Fontseré, i publicada per « La Nouvelle Édition ».

Actualment estic completant una antologia de la poesia catalana que vull que sigui molt completa i que anirà de Ramon Llull a Marius Torres, amb presentació i comentaris sobre cada poeta.

Sovint tinc la impressió que de totes aquestes coses se'n salvarà ben poc, que son esboços i escales-bornes que han de refer-se de cap i de nou. Però la intenció era bona, i encara que amb bones intencions, com amb bones sentiments — Gide dixit — es faci mala literatura, el que calia, que era resistir i fer-me la il·lusió que un escriptor català, àdhuc a París i en plena ocupació, podia escriure i publicar en català, ja ha estat acomplert. I per ara ja en tinc prou amb aquesta satisfacció.

Ferran Canyameres

El nostre estimat amic i col·laborador, Ferran Canyameres, ha treballat molt.

Vet aci el resum de les seves obres :

« A tota vela », amb dibuixos de Pau Planas; « L'home que volia patir », amb litografies de Martí Bas; « Fals d'escaire », « La copa plena » i « Cruïlla », novel·les; un recull de novel·letes « Mòn, dimoni i carn », amb litografies de Martí Bas; « L'hostal de la farsa », contes i narracions, amb litografies de Martí Bas; « El cercle de la por », drama en tres actes; « El Gran sapastre », biopèia; « A sol colgant », escenes d'un asil d'infants; « Vida a part », fases de l'exili; « La vida en pseudònim », « Carra i creu », « A la biorxa » i « Al cant de les fonts », records i episodis de la seva vida; « Quan jo era lirataire », « Simplon Orient Express » i « Panorames », impressions de viatges a vint-i-dos països; « Barcelona a vol d'infant », amb 40 litografies en col·lors, d'Emili Grau-Sala, que publicarà en breu l'Editorial Albor; « Claror de nit », narració, a punt de sortir a les edicions Albor amb reproduccions de litografies de Martí Bas; « Porta Closa » i « Casa oberta »,

poesies; « Un home i una època », biografia de Josep Oller, terrassenc que de 1865 a 1914 gaudi de gran prestigi a París. Fou el creador del Pari Mutuel i dels espectacles Moulin Rouge, Olympia, Jardin de Paris i Nouveau Cirque, entre altres. L'editor Bernard Grasset publicarà aquest llibre en francès, sota el títol « L'homme de la belle époque » amb 40 gravats i un prefaci del notable crític Gustave Fréjeville.

Ferran Canyameres ha traduït algunes obres de Georges Simenon, Edouard Peisson i Maxence Van der Neersch.

Martí Bas

Martí Bas ha practicat una mica més que la resistència espiritual. L'any 1942 va fer tres mesos de presó acusat per la Gestapo d'antinarci militant. Quan va sortir-ne, amb el poeta Pere Guilanyà publicaren en edició de luxe « Evocacions », que és un llibre vibrant de patriotisme.

Anteriorment ja havia donat a la llum una col·lecció de litografies sobre costums de Barcelona de l'any 1900, plenes de gràcia i d'agudeses. Aquesta edició que duia per títol « Barcelonines » va exhaurir-se i fou refeta amb un text en francès de Sebastian Gasch.

Suara, l'Editorial Albor ha publicat, també en edició de luxe, un altre llibre « Plaisages » amb un interessantíssim próleg de Joan Sacs.

Té encara dos llibres inèdits que seran publicats molt aviat.

Actualment il·lustra el poema « Fra Gari », de Pere Guilanyà.

Tot això no el priva d'exercir les seves dots de pintor. Martí Bas, il·lustrador remarcable, és també un dels valors més interessants de la jove pintura catalana.

Pere Guilanyà

L'èximi poeta Pere Guilanyà, que resideix a París des de fa molts anys, ha publicat, l'any 1943, « Evocacions » amb il·lustracions de Martí Bas. Suara ha aparegut « Odes » de les quals publicarem en el número 3 de la nostra revista la magnífica « Oda a Catalunya ».

Guilanyà prepara la llegenda de Fra Gari, poema il·lustrat per Martí Bas.

Nostalgia de Barcelona

A la memòria del meu pare i del meu germà Mateu

A mida que anem rodant per aquests mons de Déu i que passen els dies de l'exili, ens donem més compte del que estimem i anyorem Barcelona.

El nostre record de la ciutat no és únicament un record visual i sentimental. Així com en retenim els perfils, els colors, les línies, els contrastos de llum i d'ombres, en retenim també la sonoritat, el sabor, la simfonia d'olors de la qual fa cinquante anys ens parlava el simbolisme. El nostre barcelonisme viu associat a tots els nostres sentits físics; ha penetrat en nosaltres per la vista i per l'oïda, i els nostres llavis en guarden el seu gust exquisit.

L'evocació de la ciutat és una visió completa. No és fensola la visió de les Rambles, de la Catedral, del Port, de Montjuïc, dels suburbis.

«Tens a aquesta Rambla que és una hermosura i tens la dolçura dels teus errabats»

Es també el perfum de la ginesta i dels clavells del dia de Corpus; el de les roses de St. Jordi; el de l'alfàbraga i les coques de la càlida nit de St. Joan; el de la farigola dels dies tristos de Setmana Santa; el de l'herba de la fira de St. Ponç; el del florir del dia dels Rams; el de la cera de les processons barcelonines; el de les castanyes de Tots Sants... És el perfum marí de la Barceloneta, el de les flors de la Rambla de St. Josep i dels jardins burgesos de St. Gervasi. És també el gust de les ensalades del carrer de Petritxol, de la regalèssia i la pegadolça de l'herbolari del Pi, de la coca de les revetlles multicolors, de la xocolata desfeta i els malindros de Can Culleretes, de la crema i la nata del carrer de Xuclà, dels bunyols de les parades de la Gran Via, de l'orxata i l'aigua de Canaletas, de tortells del Forn de S. Jaume, del llonguet tendre i la xocolata de la pedra que menjàvem al Parc, de la crema de St. Josep, dels turrons del carrer de la Cucurulla, dels pollastres de la fina natalença de la Rambla de Catalunya i dels raix pasquals del Passeig de St. Joan. I és també el xiulet estrident de les fàbriques dels afores de la ciutat, i la veu d'espiguet de les venadores de peix de la Boqueria, i el rajol del sortidor de l'ou-combella, i el ram-pata-plam de les trampes de la processó de Corpus, i el piupiu dels ocells de la Rambla dels Estudis, i el soroll dels sarracs del disset de Glòria, i l'espèctec de coets de les revetlles, i la veu aguda de la tenora i la veu sonora i greu de la Tomasa de la Catedral, i els cants harmònics de les Caramelles i la veu dels clàrons dels cotxes i el nin-nin dels tram-

La Catedral de Barcelona

de Barcelona el que Nietzsche deia de Niça on havia viscut sis anys: «Aveugle, je pourrais m'y promener par cœur».

Vet ací els records que, lluny de casa, desvetlla en nosaltres el mot Barcelona. La seva evocació ens ofereix com una vareta màgica aquestes sensacions múltiples i diverses. Perquè són sensacions nascudes en la nostra infantesa, ens han deixat un rastre més profund. Són les primeres descobertes, els primers sentiments, les primeres emocions, les primeres consciències; és aquest primer món que entra en nosaltres vint anys de la Rambla; i el silenci que embolcalla el barri gòtic barceloní. Podríem dir amb la potència d'un raig de llum el que modela el nostre caràcter, crea la nostra sensibilitat i determina les actituds que es prenen i les reaccions morals i físiques que s'experimenten. I es conserven tan purs aquests records dels primers anys, i ens apareixen tan sincers que moltes vegades voldríem reviure el clima de la infantesa, amb els seus ingenus temors, les seves curiositats mai prou satisfetes, les seves maravilloses descobertes. Lull de l'infant s'obre en un caos de llum i d'ombres... diu Paul Valéry... i s'orienta a cada instant en un grup de desigualtats lluminoses». D'ací les estrenyeses de l'infant i les seves decepcions a mida que hom va perdent graus de la innocència que sab que les llegendes no són més que llegendes.

per J.-M. LLADO FIGUERES.

Tots els records d'infant que del fortament vinculats a la nostra intimitat. Són els primers amors, les primeres preferències, els primers dolors: Per això quan els atzars de la vida ens porten a viure lluny de la pàtria, venen al nostre pensament les imatges de la nostra vida d'infant i sentim nostàlgia de la terra, en el sentit precís del mot (nosto: retorn; algos: dolor). És un dolor davant l'allunyament dels primers atzars que han contemplat els nostres ulls; és l'obsessió íntima, el desig gairebé violent de tornar a contemplar-los.

Per això, quan per a modernitzar les ciutats, el pic fa caure pedres centenàries, se'n arrenca un bocí de cor. Només aquell que ha viscut d'infant entre els vells murs, pot experimentar aquest sentiment de tristesa. I d'ací que nos altres el sentirem en veure desaparèixer sota les flames, les parets de Betlem, on van batejar-nos; del Carme en vam rebre la comunió; de Sant Miquel de la Barceloneta, Jesús de Gràcia o Sant Sever que ens evocaven les processons típiques. La nostra sensibilitat se sentia ferida, el nostre esperit revoltat davant l'espectacle. I és que els incendiaris ofienen als nostres sentiments més cars que con els adquirits en la infantesa. Si aquells homes que encenien i animaven el foc, haguessin estat lligats per algun record a aquelles pedres, per relaxats que fossin llurs sentiments, haurien estat deturats per uns ma invisible, sortida de llur intimitat.

I quina pena més viva no sentíem també quan cap el 1927 ens parlav en de convertir la Rambla en boulevard, i quan arrencaven les palmeres de la plaça Catalunya, l'ombra de les quals protegia els nostres joics d'infant. I compreníem el dolor dels nostres avis quan, per donar pas a la Reforma, enaven caient les cases de la Barcelona vella.

Per a estimar una ciutat, per a conèixer i comprendre el seu secret, per a saturar-se l'oïda dels seus rumors i dels seus silencis, per a assaborir-ne el gust, no n'hi ha prou en néixer-hi; és necessari haver-hi posat l'ànima. Un dels climes més aptes per a posar a prova la capacitat d'estimació, és la solitud. Aquest ambient de silenci, aquest exercici del recolliment, és el que dona calma a l'esperit i el que predisposa els sentiments. Si estimen Barcelona no és pas pel bullici, ni per l'anar i venir dels ciutadans, ni pels sorolls estridents, sinó per la calma augusta dels seus carrers silenciosos. És el col·loqui íntim, pregon, profund amb les velles pedres del barri gòtic barceloní, el que ens ha donat aquest amor a la ciutat.

De joves, gairebé infants, ens plavia deixar el carrer bulliciós, amb els seus focs multicolors, amb els tòcs discordants de clàsson, amb el trepitjar dels autoomnibus, per a enditzar-nos en els carrers ombriols, misteriosos, evocadors. Ens hi sentíem atrets amb la mateixa emoció que dona un amor incipient i furtiu. Es, aquesta, una solitud que disciplina l'esperit, que posa els pensaments en ordre, que dona raó i força al sentiment.

Es justament en l'adolescència i els primers anys de la joventut, quan cal lluitar-se a l'experiència, perquè és aleshores quan es manifesten intensament les formes, els colors, els contactes, els perfums, les veus potents o discretes del món. Son les primeres sensacions rebudes les que determinen tota una vida. Infants, rebem i coneixem l'univers d'una manera exterior i abstracta; lentament anem fent de les regions més sòrdides maravoloses descobertes; poblem el nostre món de miracles i el vestim d'una luxuriosa floració de somnis. Per un aprenentatge lent i metòdic, d'angoixes, dolors i esforços anem coneixent el món amb l'esperança — que la realitat ens va negant — de retrobar — lo en el mateix estat de frescor que l'hem conegut. Les realitats i les misèries humanes se'ns presenten amb tota la cruïssa, i ens cal un coratge i una fe per a comprendre i estimar les coses. I és en l'ambient de pau, en les hores de solitud i de calma, quan aquests sentiments s'obteenen. Per això de joves ens plavia tant de recórrer sols o en la silenciosa companyia d'un amic que comprenia i compartia el nostre desig de recolliment, els carrers de la vella Barcelona.

Així apreníem a estimar aquells murs; així evocàvem el pas de les generacions anteriors i ens hi sentíem més lligats. A l'ombra de Santa Maria del Mar, evocàvem la Barcelona descrita per l'Emili Vilanova; al redós del mercat de Santa Caterina, la de l'auca del Senyor Esteve, i en els jardins del Parc de la Ciutadella, la de l'exposició del 88.

Presència de la Barcelona d'antany, presència actuant en nosaltres, presència que s'esvaeïa dels nostres ulls quan deixàvem aquells barris per a submergir — nos en el torbellí cosmopolita de la via Laietana, però que no s'esvaeïa del nostre esperit, perquè aquelles evocacions es feien més fortes, s'adhèrien més a la nostra ànima i deixaven encara un rastre més profund del barcelonisme que era i és la raó de la nostra vida i el secret de la nostra esperança.

UN NOU FILLOL DE

'Per Catalunya'

En la data memorable de l'11 de setembre nasqué a Perpinyà la nena Maria Dolors Solà, filla del nostre bon amic Francesc. «PER CATALUNYA» l'apadrinarà. Ja tenim sis fillols!

Felicitats per a la nou-nada i per als seus pares.

Vilanova i la Geltrú

Casa de pescadors, de Vilanova

Aquesta ciutat de Catalunya, situada en el Baix Penedès, està plena d'història. Compta prop dels trenta mil habitants i ofereix un aspecte riàller, en mig d'un pla, a la vora de la mar, amb els seus passeigs amples, la seva platja magnífica i el seu aire de netedat.

Tots els qui la coneixen, no podran pas oblidar els campanars de Vilanova i de la Geltrú, ni tampoc la simpatia de llurs habitants.

Com a monuments, sobresurten el Castell feudal de La Geltrú, la casa de Cabanyes, declarada monument nacional i les Torres de guaita, girades de cara a l'ample mar.

Hi aflueixen cinc carreteres: la de Sitges, de Vilafranca, de Cubelles, d'Arboç; de Ribes, i la travesa una línia de ferro carril directe cap a Barcelona i València i Madrid.

La seva vida és marcadament industrial, ajudada per una forta indústria pesquera. La vila de Vilanova està regada pel Pantà de Foix.

Ens seria difícil, des d'aquí, parlar dels fets de caràcter històric. Però, no obstant, voldríem fer ressaltar que Vilanova ha estat una ciutat, breçol de grans figures per a Catalunya.

Francesc Macià veié la llum en aquesta ciutat i també amadeu Hurtado.

Els artistes que ha donat són Alexandre de Cabanyes (pintor); Martí Torrents (aquarel·lista); Enric Ricard (boixos). Joaquim Mir és, també, fill adoptiu.

Vilanova és la Pàtria del malaguanyat poeta Manuel de Cabanyes, mort als vint-i-dos anys.

Eduard Toldrà i el mestre Serra nasqueren a Vilanova.

El gran Victor Balaguer n'és, també, fill adoptiu, i fou enterrat allí. A la seva tomba hi ha gravada aquesta frase:

«Mentre vaig tenir amor per a tothom,
ningú no en tingue per a mi».

Victor Balaguer deixà una gran Biblioteca-Museu i la Casa de Santa Teresa, la qual ha esdevingut el Museu personal del poeta.

La impremta Arnau de Vilanova, coneguda a tot Catalunya, fou creada allí i hi romania fins que es traslladà a Barcelona.

Entre els centres de cultura de Vilanova, ressalten l'Ateneu, l'Orfeó Vilanoví i el cor de Clavé.

Un detall pintoresc hi ha en aquesta ciutat, que conyè no oblidar. És el Carnestoltes, el qual dona un caràcter d'alegria permanent a la ciutat durant uns dies.

Vilanova i La Geltrú, mereixeria unes pàgines d'aquesta revista per a poguer fer ressaltar, amplament, el seu passat, el seu mar, els seus fills, els seus carrers i places i el seu ambient característic, però la manca d'espai ens obliga a restringir-nos, limitant-nos només a aquestes notes objectives i reveladores.

B.

A propòsit de l'Energia Atòmica

per J. TORRENS-IBERN

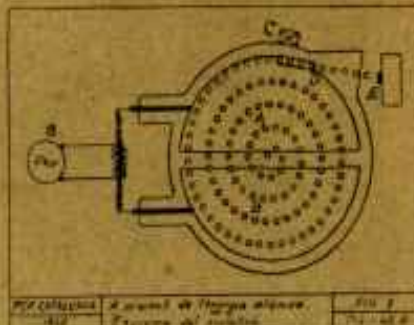
En aquests dies de liquidació de la gran guerra mundial, una notícia extraordinària ha vingut a sobresaturar les columnes, je prou plenes, des magres diaris actuals. Prosseguint les recerques iniciades fa temps en tots els laboratoris del món, s'ha arribat a utilitzar a una escala industrial i amb efectes explosius l'energia continguda en l'interior dels àtoms.

Aquesta notícia, en realitat, no ha sorprès ningú. Tothom sabia, més a menys, que els estudis fets en vistes a la utilització pacífica d'aquesta energia es trobaven en 1939 a un estadi força avançat i era de preveure que cap de les nacions bel·ligerants n'havia abandonat els treballs. No és gens arriscat de pensar que aquesta era l'arma secreta en la qual Hitler tenia dipositades principalment les esperances per a realitzar els seus plans d'esclavització del món.

—En tot cas això no ha estat obstacle perquè la notícia caigués «com una bomba» en els medis periodístics i que per tot arreu sorgissin profetes i poetes ditiràmics que, si bé no estan gaire assabentats de es físiques nuclear i atòmica, tenen unes reserves extraordinàries d'imaginació, comparables, en magnitud, a les quantitats d'energia que llibera l'explosió dels àtoms d'un gram d'urani.

Ens ha decidit escriure aquestes ratlles el pensament d'informar, si no d'una manera sensacional, almenys d'una manera més exacta i precisa respecte aquesta novetat científica. Un professor ens deia que és preferible conèixer poc d'una matèria però perfectament, que no pas molt i d'una manera superficial, puix que en el primer cas sempre es poden ampliar els estudis a la part inconeguda, mentre que en el segon s'ha de començar de nou si es vol saber alguna cosa. En aquest modest escrit procurarem inspirar-nos d'aquestes directrius i ens limitarem a explicar, d'una manera fàcilment comprensible, el que sabem de la constitució dels àtoms i llur desintegració i transformació, a l'objecte que els nostres lectors, als quals aquestes qüestions no havien interessat

mal, puguin informar-se'n en la part essencial i estiguin en disposició de comprendre el que podran explicar-les altres articles més elevats que aquest, fets per persones més competents.

Un generador de corrent altern G, el voltatge del qual és amplificat puixantment per un transformador, alimenta els dos electrodes A i B. Hi ha, també, un electroimà, que no està representat en la figura, les línies de força del qual atravessen perpendicularment el pla del paper. Sota llur doble acció els protons dels àtoms d'hidrogen, ja desembarassats dels electrons per un filament incandescent no representat, descriuen espirals amb una velocitat i un voltatge creixents, fins que en arribar davant la finestra D són desviats de llur trajectòria per l'acció d'un electrode C i van a caure sobre la matèria E que es vol transmutar.

La constitució dels àtoms. — La creença que la matèria està composta d'una infinitat de partícules indivisibles remonta a una colla de segles. La primitiva noció d'àtom i el nom ens prové ja de la Ciència i de la Filosofia grega, encara que fins ben entrat el segle passat no s'arriba a tenir un concepte gaire clar del que l'àtom representa. Peniblement les ciències químiques s'havien desembrassat de totes les teories pseudo-científiques dels quatre elements essencials (aigua, terra, foc i aire) d'Aristòtil, o els tres principis hipostàtics (sofre, sal i mercuri) dels alquimistes, que ho composarien tot, i del fogistic, que pretenia explicar la combustió, pe-

ro fins el segle XIX no s'havia concebut científicament l'estructura atòmica de la matèria. Com eren, però, imaginats els àtoms? Com unes esferes més o menys allunyades dels altres àtoms per espais constitutius de la porositat dels cossos, indivisibles, compactes, eters, indestructibles, en els quals es concentrava la individualitat característica de cada substància.

Seria massa llarg d'explicar com va abandonar-se aquesta concepció a causa d'una sèrie d'estudis sobre l'electricitat, la fluorescència, els raigs X, la ràdio activitat. El que ens cal dir és que a partir del 1913 i a conseqüència sobretot de les experiències de Bohr, segons la qual l'àtom seria quelcom semblant a un sistema planetari en miniatura: un nucli en el centre, on estaria concentrada la massa de la matèria, jugaria el paper del Sol i un nombre més o menys gran de corpuscles, anomenats *electrons*, disposats sobre capes concèntriques, girarien al seu voltant.

Les dimensions absolutes i relatives d'aquesta corpuscles són les següents: l'àtom mesura un deu-milionèsim de mm, però el nucli és 10.000 l'electro 100.000 més petit. Si augmentéssim proporcionalment llurs dimensions fins a obtenir que el nucli fos del tamany d'una persona situada a la plaça de Catalunya, els electrons esdevindrien com pomès que gressin al seu voltant a una distància d'uns deu quilòmetres, és a dir que l'òrbita pasaria per Badalona. El Pr. Joliot assegura, a més, que si es poguessin comprimir els àtoms del nostre cos suprimint els espais intra-atòmics, de forma que els nuclis veïns vinguessin en contacte, la persona quedaria reduïda a un petit gra de pols amb prou feines visible a la lupa i que pesaria, no obstant, la seva setantena de kg. La pressió sobre el sòl seria doncs tan elevada que s'hi enfonsaria sense que res pogués deturar-ho.

Per fer que els nuclis fossin visibles a l'ull nu, caldria una dilatació tal que ens transformaria en gegants de disset milions de kms. de forma que si la Terra no ens hagués seguit en la dilatació, ens apareixeria com un gra de sorra.

Monstres que els electrons, com ja sabeu, constitueixen l'essència de l'electricitat negativa, el nucli i això és el que li dona la força d'atracció sobre els planetes que el circumvolten — està carregat d'electricitat positiva, la qual prové d'unes partícules que el componen anomenades *protons*. En una substància no ionitzada els nombres d'electrons i de protons de cada àtom, són iguals, cosa que fa que el conjunt sigui electricament neutre. Cal remarcar que mentre la densitat d'una substància determinada és funció de la quantitat de partícules que componen el nucli; les propietats químiques depenen de la quantitat i disposició dels electrons que giren al seu entorn. Per tal de fixar les idees indicarem que en l'àtom d'hidrogen un electró gira al voltant del nucli constituït per un protó; en l'heli hi han dos electrons, en el ferro 26, en la plata 47 i en l'urani, que és qui en té més, 92.

Però això no és tot. A més del fet paradoxal que l'heli pesi quatre vegades més que l'hidrogen, malgrat posseir només el doble d'electrons (cosa explicable tan sols si el nucli posseix quatre partícules del pes d'un protó) les experiències de Bothe i Becker, a Heidelberg, en 1930, de Joliot-Curie a París i, finalment, de Chadwich en 1932, revelaren l'existència, en certs nuclis, d'altres partícules elèctricament neutres, del mateix tamany i pes que els protons que foren batejades neutrons. Aquestes partícules quan entren en la composició d'un nucli, augmenten la densitat de la substància corresponent sense modificar-ne les propietats químiques. Així s'obtenen els anomenats elements *isòtops*, més o menys estables, que es diferencien entre ells solament per les propietats físiques. El Dr. Urey (Columbia) va obtenir en 1932 un isòtop de l'hidrogen de pes doble, el nucli del qual està compost d'un protó i d'un neutró (hidrogen pesat o deuteri: D) qui es combina amb l'oxigen per a formar una aigua pesada (D₂O) que bull a 101,5° i es gela a 3,8°. El ferro bàsic s'afegeixin 28, 30, 31 o 32 neutrons, i l'estany arriba a tenir fins 11 isòtops.

Les transformacions atòmiques.

— Des del 1919 Rutherford emprengué experiències conduents a trencar el nucli dels àtoms per tal d'obtenir nous cossos simples. En els primers assaigs la substància activa fou el radium, el qual llenca, com tothom sap, a més de raigs X i electrons, àtoms d'heli (raigs α/α), i la substància pasiva el nitrogen. Alguns nuclis de nitrogen

tocats pels *helions* explotaren, perdren i dels 7 protons que el componen i anexaren els mers nuclis d'oxigen per via de síntesi atòmica.

Aquesta tècnica, amb lleugres variants, fou aplicada successivament a la majoria dels elements lleugers i els resultats més interessants foren assolits en 1934 pels esposos Joliot-Curie, els quals, bombardejant un full d'alumini amb hollons emesos pel poloni, obtingueren una nova mena de fòsfor radio-actiu que es transforma algunes hores més tard, espontàniament, en silici. L'obtenció d'aquest i altres elements efímerament radioactius ha estat d'una gran importància per les aplicacions biològiques.

Entretant altres investigadors s'enginyaren per a augmentar els efectes destructius dels projectils emprats. Els electrons tenen una massa insuficient per a produir uns efectes apreciables; els protons, en canvi, tenen l'inconvenient d'estar carregats amb electricitat del mateix signe que el nucli, cosa que tendeix a desviar-los de la trajectòria incident. Els nuclis, a més, es que tocar-los és una veritable obra de l'atzar, quelcom com valer matar puces amb una metralladora. Entre els aparells intats a aquest objecte, el més estès és el *ciclotró*, realitzat per Lawrence i Livingstone, de la Universitat de Berkeley (California) en 1930; n'hi ha un exemplar en els laboratoris de Química nuclear del Col·legi de França i una maqueta en el Palau de la Descoberta de París.

El ciclotró es basa en una doble acció elèctrica i magnètica sobre els protons de l'hidrogen. Col·locada una massa enrareda d'hidrogen entre els dos pols d'un potent electro-ímà, els protons que en constitueixen els nuclis són desembarassats dels electrons-satèlita per altres electrons emesos per un electrode i després sotmesos a l'acció d'un corrent elèctric altern de 50.000 V. El camp magnètic de l'electro-ímà els fa girar el voltant de l'eix central en tal forma que, augmentant llur potencial i llur velocitat a cada volta, segueixen una trajectòria espiral fins arribar a la sortida amb una velocitat de 20.000 a 40.000 kms. per segon i un potencial de 5 o més milions de volts, i cauen sobre la substància a transmutar. Cal remarcar que l'aparell ha d'ésser completament blindat d'aigua per tal de protegir el personal que el manipula dels efectes de les radiacions llençades durant l'operació.

Amb el ciclotró ha estat possible de fabricar, en molt petita quantitat, bon nombre d'elements a partir d'altres elements, i atacar amb èxit amb la desintegració dels àtoms. La desintegració experimental de l'urani ha confirmat les previsions que suposaven que una vegada iniciada en un punt, continuaria en forma de cadena explosiva com una traca valenciana. Un nucli d'urani, en efecte, trencat en dos, libera, a més de escapar-se'n, quan s'obri l'anecdotari cesi i rubidi, 3 neutrons que sobren, els quals repartint-se dintre la massa, i a causa de la seva neutralitat elèctrica, tenen més facilitat que els protons per a topar amb altres nuclis i fer-los explotar. L'energia així liberada per cada nucli d'urani no és molt gran ($8,7 \times 10^{-18}$ k. hora) la qual no arribaria a augmentar d'un grau la temperatura d'una cent mil·lionèssima de gran d'aigua, però si tots els nuclis d'un gran d'urani exploten, l'energia és extraordinària: 20.000 kw. hora, corresponent, aproximadament, a la que produiria la combustió de 2,5 tonnes de carbó.

Utilització industrial de l'energia atòmica. — Més interès que la utilització bèl·lica de l'energia atòmica té, sens dubte, l'estudi de les possibilitats d'emprar-la al servei pacífic de la indústria i dels homes. És això previsible per a un pròxim esdevenidor.

Els americans tenen un proverbi que diu, en síntesi, que sovint l'home que s'adorm declarant que quelcom és impossible, és desvetllat pel soroll que fa el seu vel executant-ho. Així, doncs, l'aplicarem a aquest cas i no ens pronunciaré retundament per la negativa.

Farem remarcar, però, que l'existència d'una tan gran energia ni tampoc el fet d'haver estat possible d'emprar-la com explosiu, no és suficient per a induir que amb ella podran aviat motors més o menys complicats. Tots els explosius moderns (nitroglicerina, trilita, tetralita) posseïxen també una gran energia potencial i, no obstant, ni poden utilitzar-se com a combustible en els motors industrials. Fins ara ha estat possible de recuperar l'energia intra-atòmica només a un doll molt petit, amb la ràdio-activitat; la utilització de la mateixa energia en l'altre extrem de l'escala de grandors pot, però, fer concebre esperances de que sigui factible de treballar en els termes mitjans i l'obtingues en forma manipulable per a emprar-la industrialment.

EL PORRO

par Lluís CAPDEVILA

Hi ha, no obstant, una segona dificultat. Quan hom arriba a frenar l'explosió de la traca de l'urani fins a obtenir un dobl d'energia constant i no massa elevat, caldrà, encara, que el procediment sigui econòmicament viable. No hi ha cap mica de dubte que les primeres instal·lacions han d'ésser extraordinàriament cares, però el Pr. Joliot-Curie en una intervenció recentment publicada assegura que aviat la producció posterior seria rentable. Ell mateix ens explica també la impossibilitat de concebre instal·lacions d'aprofitament de l'energia atòmica de dimensions reduïdes. Calen, com hem dit pel ciclotró, enormes blindatges d'aigua per a la protecció exterior de les radiacions produïdes i es preveu que la fàbrica haurà d'estar perfectament isolada i proveïda de comandament a distància.

Es ben de desitjar que, la pau revinguda, els laboratoris d'arreu reemprenguin llurs recerques per tal de donar-nos el més aviat possible una solució satisfactòria i humana de la utilització d'aquesta energia. I, encara que sigui sense gaires esperances de veure-ho realitzat, desitgem també que la seva explicació industrial prengui el caire d'internacionalisme democràtic que la ciència té i sempre ha tingut; que no serveixi per fer més pulxants uns quants homes en perjudici de la humanitat sencera.

De tot això, com a Catalans, en podem fer sentir un lament i treure'n una lliçó. Podem lamentar que Catalunya no hagi intervingut en cap moment en la brillant història científica de la conquesta atòmica i nuclear; podem lamentar que a Catalunya no hi hagi cap gran institució de recerca científica com les que a tot arreu donen renom i puixança a les nacions, independentment de llur importància territorial i demogràfica.

La lliçó principal que ens dona el conjunt de descobertes en els camps de la nova física i de la nova química, és la de l'eficàcia indiscutiblement superior del treball col·lectiu. En l'estat actual de la ciència i atesos els problemes que ha de resoldre, ja no és més possible la investigació individual. Si volem obtenir resultats d'una positiu interès, si volem complir enfront de la ciència universal el nostre deure de nació moderna, ens cal anar sense vacil·lacions a la fundació per la Generalitat d'un centre de recerca científica que concentri totes les subvencions, voluntàries o obligades, de l'indústria catalana.

A Jordi Petit.

Una vegada era un porró. Tu, és clar, no saps que és un porró. Un porró és un recipient de vidre per a posar-hi vi. Com és lògic, hom pot emplenar-lo amb qualsevol altre líquid, però a casa nostra, a Catalunya, la gent assenyada i com cal hi posa vi. El porró té dos brocs: un de més ample, dret, per a posar-hi el bon suc de raïm; l'altre, en forma d'embut per a poder beure. Els mariners trenen un cordill i el lliguen de broc a broc. Ben ple — quan és buit no cal ni parlar-ne — la gent de mar i els obrers de la ciutat i del camp empunyen el porró i, amb el cap un xic enlaire, talment veïessin visions, obren la boca i deixen que els calgui a la gola un raig més o menys llarg de vi.

No m'has entès, veritat? No he sabut donar-te idea del que és un porró, ni comprens perquè s'ha de beure d'una manera complicada havent-hi vasos i copes. Oh bé, és que tu no saps el que és bo de la vida. Mira: valg a dibuixar-te'n un perquè vegis de què va:

Què te'n sembla? Això negre és el vi: el « pinard » que els teus compatriotes estimen tant. I això que no és tan bo ni té tants graus com el nostre. Ah, si els teus compatriotes anaven a Catalunya i tastaven el vi! Segur que mai més no tornarien a França. Déu-nos-en guard d'una nova invasió francesa a Catalunya!

Ara, doncs, ja saps que és un porró, veritat? Dius que sí. Així m'agrada. Sempre t'he tingut per una noia intel·ligent. Endavant, doncs.

Pensa, que aquest estri és molt important i és una prova que el nostre poble sap beure. I pensa que un poble que sàpiga beure és un gran poble. A Catalunya, malgrat tenir un vi tan bo, l'embriac és sortosament una excepció. Els catalans, Lucette, saben beure, i després, amb la gorja ben estovada, saben cantar: dues coses d'una gran transcendència, encara que no ho semblin. A Catalunya, quan veiem un home embriac diem: « Aquest no és de casa; aquest és foraster. » I gairebé sempre ho endevinem.

Encara, abans de seguir enda-

vant, he de fer una altra observació. A Catalunya els senyors i els que en fan no beuen en porró perquè diuen que és poc distingit. Els senyors, però, dit sigui entre tu i jo i sense ganes d'ofendre, no saben el que és bo; sobretot els que es disfressen de senyors, els que juguen a senyora com tu jugues a nines, però amb menys innocència. Quina gent, Lucette, més ridícula i encartonada! El porró, doncs, tansols té entrada a casa dels humils i a la d'algun senyor veritable. I s'han acabat, per fi, les digressions, que a tu no t'interessen i que jo no sé estar-me de fer.

El porró del conte elixi de la fàbrica amb un to lleument verdós que enamorava, com si l'haguessin pescat al fons del mar on viuen les sirenes, germanes de la que s'enamorà d'un príncep, cosa sempre prejudicial àdhuc per una sirena. Un dissabte a la tarda una dona entrà a la botiga on ell vivia amb altres porronis i en una plàxeriosa companyia de plats, olles, plates i soperes, i digué assenyallant-lo: « Aquest vull, aquest ».

El tregueren del prestatge — s'oi drinc de vidre de tots els altres porrons que d'aquesta manera li deien adéu; amb unes alicates li obriren el broc en forma d'embut perquè fós més liberal, cosa sempre convenient àdhuc en els porrons, i la dona se l'endugué. Passà per un passeig d'arbres on els matins hi venen flors i ocells, i pujà a un tramvia, car vivia en un suburbi de la gran ciutat. Dula el porró als braços, damunt del pit, per què amb una empenta no li trenquessin, com si dugués un fill.

Aquesta dona de la qual et parlo era casada amb un ferroviari i tenia dos fills: una nena un xic més gran que tu que es deia Montserrat, com la meua muller, i un nen, si fa o no fa dels mateixos anys que es deia Claudi, com aquell simpàtic marrec de Perpinyà, amic teu... Sí, dona, sí; Claude, aquell que té un piorar tan bonic, aquell que els seus pares tenen un cafè... Ja sé que tu d'això no en fas gaire cas, perquè encara no saps donar importància a les coses, però t'asseguro que tenir uns pares amos d'un cafè és quelcom de molt important... Bé, doncs; la dona que ha comprat el porró vivia amb els

seus dos fills i el marit en un suburbi nomenat Sant Andreu, en el qual abunden més les fàbriques i els obrers que no pas els palaus i els senyorassos, un suburbi del qual un gran poeta que estimen tots els catalans de cor i d'intel·ligència, Ignasi Iglesias, n'ha cantat la vida.

La casa molt humil era clara i alegre. Al baix hi havia uns tastos mb flors i al menjador, a més de la taula i el buffet, una màquina de cosir, uns quants llibres — els obrers catalans estimen més els llibres que les tavernes — el retrat del poeta que ja t'he esmentat, i el d'un altre que es deia Josep Anselm Clavé i que ensenyà a cantar el nostre poble.

L'obrer ferroviari, que es deia Claudi com el seu fill, tingué una gran alegria en veure el porró.

— No! que és bonic — digué. — Qui coll més esbelt, i quin ventre més important!

I l'emplenaren tot seguit d'un bon vi del Priorat — ai, Lucette, si els teus compatriotes coneguessin el vi del Priorat! — i l'estrenaren aquella nit amb uns xerrics que meravellaven els dos infants.

Després se n'anaren al cinema, car felen un film de cowboys, que son els millors films del mon perquè, després de molts tràfecs i peripècies, el traïdor o el dolent, diga-li com vulguis, és castigat i el bo es casa amb una nola molt maca i troba un tresor amagat sota terra.

I seguí la vida de sempre. La petita Montserrat jugant a nines i el petit Claudi anant a l'escola, car calia aprendre allegir i altres coses per a esdevenir un hom com cal. L'espos anant cada dia al treball i l'esposa tenint cura de la casa. De tant en tant, quan s'esqueia una festa grossa, hi havia extraordinari; la família anava al teatre i la taula s'ornava amb llepolles de les que tan plauen als infants i als que no son infants.

El porró estava molt content d'haver anat a raure a aquella casa i entre aquella família. L'esposa el netejava sempre i l'eixugava ben ei xugat perquè brillés més. Alguna vegada ell, el porró, no sabia que allò s'esqueia sempre en diumenge o el dijous gras o el diïluns de Pasqua, quan la família anava a dinar al camp, damunt de l'herba i s'enduien el porró. El cel semblava més blau que contemplat des del suburbi ple de fàbriques i de fum de fàbriques; hi havia més arbres que al suburbi, i l'aire feia olor de terra humida i d'herbes remeieres que era una delícia. El porró, ben assegut damunt de l'herba, brillava com un sol, i les

papeliones el voltaven meravellades prenent-lo per un gran flor de vidre. I ell, ple de vanitat, acceptava l'homenatge i el remerciava amb un somriure de llum.

A l'estiu, la família anava gairebé cada diumenge a passar el dia a la vora del mar. Marit i muller i els fills es banyaven. I a ell, el porró, l'estimaven tant que també, com si fos una persona, el posaven el remull: no precisament al mar, que per ell era una massa gran, sino dins d'una galleda ben plena d'aigua fresca. Ah, que bé s'hi estava! Els altres dies, els feiners, que per als obrers com per a tothom són, sortosament, els que més abunden, el porró no sortia de casa, i l'excursió que feia era molt curta: del bufet a la taula i de la taula al bufet en viatge d'anar i tornar. Estava, però, d'allò més content, quan es vela enlaire i amb un fil de vi vermell que anava del seu broc a les boques. I estava content i gairebé orgullós de sentir-se empunyat per la ma forta d'aquell obrer que sabia treballar, llegir un llibre i acaronar un infant, tres coses que no saben fer totes les mans.

Tot anava bé, i la nau de la casa — cada llar és una nau en la mar de la vida — avançava sota un vent de bonança. La mar de la vida, però, també té esculls com l'altra. Un dia els obrers ferroviaris acordaren fer vaga. Tu no saps qué és una vaga, veritat? Si t'ho explicava segurament no ho entendries, perquè àdhuc entre els matelxes altres n'hi ha que no ho entenen. Una vegada es deixen de treballar, obeint a motius determinats, i, per tant, deixar de cobrar la setmanada. Una vaga, comprens, és una cosa gens plaent per a les cases dels treballadors. S'han acabat la tranquil·litat, l'alegria, les dinades al camp, les anades al cinema i al teatre. Si la vaga dura massa, els infants dels obrers van descalços, i manca el pa a taula, car el flequer, l'adroguer, el carnicer son gent d'ordre i no estan per vagues. Es trist això, veritat? Es trist que els infants vagin descalços i no puguin menjar. I pensar que amb un xic de comprensió, de bona voluntat, les vagues iels altres malentesos, podrien arranjar-se! Doncs, encara és més trist una altra cosa: aquell obrer tan digne, tan assenyat, que tant estima la muller i els infants fou empresonat. Em preguntes perquè? Oh, ves, perquè hi havia vaga! Tu et creies que a la presó només hi tancaven els dolents, els que roten i maten. No; de tant en tant també hi tanquen els bons, que treballen i estimen. Deu ésser

per equivocació, és clar! A la casa, ja t'ho pots pensar, hi hagué una gran tristesa. L'esposa, la mare d'aquells dos infants hagué d'anar a treballar, a fer feines per les cases, tasca feixuga i mal pagada — ael, de les que s'hi dediquen en diuen, gràficament, dones de pena — que no dona ni per a mal viure. Els dos infants, Montserrat i Claudi, vestien com sempre, però estaven tan tristos que hauries dit que portaven dol. Cada diumenge anaven a la presó a veure el pare tancat dins d'una mena de gàbia amb filat metàl·lic. L'esposa hi anava dia per altre.

A la taula mancaven les bones viandes d'altres temps, i mancava sobretot la tonhomosa presència del pare. I les hores de dinar i sopar eran les més tristes.

Del porró ja no s'en recordaven perquè per a estalviar no bevien vi. Immòbil, en el lloc que li havien reservat al bufet, s'anava cobrint d'una capa de pols sota la qual ja no podia brillar com en els dies feliços. L'havien oblidat, i ell, com que n'ignorava la causa, s'en sentia gairebé ofès. I és que el porró, com tu, Lucette, no sabia que eren les vagues que porten el desonor a tantes llars.

Però com que després d'un temps un altre en ve, i com que després de la nit negra sempre arriba l'alba, un dia la vaga fou solucionada i aquell obrer eixí de la presó per tornar a treballar. Quina alegria! Semblava diumenge, ja ho veus, de tanta alegria! I feia sol i hi havia un cel blau de primavera que enamorava. Com tremolaven els braços d'aquell obrer, lligats al coll de l'esposa i dels fills! Com trillaven els seus ulls i de quina manera més estranya! Hauries dit que plorava. I a tu, que ets tan assehyada, ja t'ho puc dir: si que plorava. Plorava d'alegria, car tornar a casa i veure els teus després d'haver sofert el mal de l'absència és una alegria tan gran que t'emplena els ulls de llàgrimes.

Els infants cantaven amb el rostre resplendent. L'esposa parava la taula mentre l'alliberat contava les peripècies de la presó. Damunt les tovallles netes els plats dibuixaven una mena de sardana — la taula era rodona, saps? — i cada plat tenia una cullera i una forquilla que li felen guarda d'honor. I al bell mig de la taula hi havia els estalvis de llautó molt lluent, com una corona de rei de joc de cartes.

Quan ja anaven a asseure's a taula, el pare preguntà:

— I el porró?

A LA MEMÒRIA

DEL

Cardenal Vidal i Barraquer

La porpra cardenalicia ha estat aquests darrers segles ben parca en ornar els clergues catalans. El darrer que l'ostenta amb plenitud, el bisbe Sala de la Seu barcelonina, que la rebé en començar el segle XVIII, degué fugir a Roma, on morí. En celebrarse els seus funerals a Barcelona, Felip V no consentí que en tal ocasió hom anomenés cardenal el difunt, títol que havia refusat sempre de reconèixer-li en vida. Juane Balmes, seguren els seus biògraf, fou cardenal « in petto », és a dir no publicat en consistori papal, i morí sense rebre el capell. Tampoc fou ornat amb la dignitat romana el bisbe Torras i Bages, tantes voltes felicitat pels Papes per les seves lletres pastorals i l'excelsitud de la seva doctrina. Ostentaren la porpra el pare caputxi Calazanz de Llevaneres, cardenal que fou en finir el segle XIX a la Curia romana, braç dret de Lleó XIII, i el bisbe-príncep de la Seu d'Urgell i d'Andorra, Salvador Cassanyes, mort l'any 1609 essent bisbe de Barcelona, que havia estat anys endarrera rector del Pi, a la mateixa ciutat. Mes tard, ja en els nostres dies, dos catalans han rebut aquest honor, ben diferents ambdós. Havien estat tots dos canonges de la Seu tarragonina: l'un fou bisbe de Solsona, l'altre ho fou de Tarazona, en terres d'Aragó. El primer fou Francesc Vidal i Barraquer; Isidre Gomà l'altre: llurs carreres les acabaren el primer de primat de Tarragona, l'altre de Toledo. La memòria que en guardaran els catalans serà ben diferent també; Vidal serà l'exemple de la dignitat, l'altre del servilisme; serà el primer davant de les passions desfermades; Gomà endut com uns fulla morta i sense voluntat per la ira i la por.

Tres moments dignes d'eterna recordança ens mostren l'alçaria de l'amor de Francesc Vidal i Barraquer per la terra que el vegé néixer; el primer la seva visita a Francesc Macià, l'endemà mateix de la proclamació de la República catalana, al Palau de la Generalitat. La presència de la porpra del prelat tarragoní al vell palau representava l'adhesió de l'Església catalana, que havia estat vexada en els seus drets

mes substancials durant el darrer any de la dictadura, al nou estat de coses, i a la resurrecció de Catalunya com a poble lliure, senyor dels seus destins: l'endemà hi anava l'abat de Montserrat, i pels Jocs florals de pocs dies després, que Macià presidia, el Pare Miquel d'Espluga llegia el discurs presidencial: el més representatiu i el millor de la cristiandat catalana estava amb el poble en un moment crucial de la vida d'aquest. Tot el que ha passat després és pur episodi; els catòlics catalans no han deixat mai, els millors i els més humils alhora, de respondre a la professió de fe patriòtica que la presència del Cardenal Vidal a la Generalitat significava.

Dos anys més tard, el prelat repetia un acte anàleg: estava a l'espona del llit de mort del President, pel Desembre del 1933. S'estigué al capçal de Francesc Macià, ambdós tots sols, i complí els seu deure de sacerdot i de català: tal com un arquebisbe de Taragona reconcilià el Pere el Gran en morir aquest a Vilafranca i li llevà l'excomunió, el Cardenal beneí el President que partia cap a la veritable vida acompanyat de les pregaries del jerarca més representatiu de l'Església catalana, aquesta Església que mai no ha estat herètica, la més fidel a Roma, però que mai ha abandonat el seu poble, i ha sabut reconèixer els seus drets i defensar-los sempre que ha estat l'ocasió, contra tothom.

Passen més anys encara i el Cardenal empen el camí de l'exili, protegit per la Generalitat. La seva vida preciosa ens feia encara falta, la seva veu no podia enmudir. Els bisbes que s'han refugiat, defugint potser el llur deure en terres no catalanes, signen una pastoral col·lectiva, que Isidre Gomà ha redactat: algú la presenta al Cardenal de Catalunya; aquest nega la seva signatura. Ell no recolarà mai un document d'odi mal disfermat, de rancúnia. Ell ama el seu poble, oferirà si cal la seva vida per ell, com ha fet el seu bisbe auxiliar, però mai pronunciarà una paraula de condemna pels seus diocesans, pels seus compatriotes, que sab corresponen al seu amor. No importa el que

pel Dr. Jesús M. BELLIDO

puguin dir els seus col·legues de la Curia romana, els dos cardenals espanyols diran els primers. Hom el titlla de « Cardenal roig », és vist com un apestat per alguns recalcitrants. Es retira a un llogaret de Suïssa on plàcidament s'extingia, en braços de nostre amic el canonge de la Seu barcelonina, Carles Cardó, la tres anys. Al nostre amic li reitarem el nostre condol. Pregoem per l'etern repàs del finat, i també per que en un futur pacífic per Catalunya alliberada de debò, els prelats futurs prenguin el difunt Cardenal com un dels models a imitar, i tinguin com el ben presents les exigències de la dignitat de la seva porpra i de la seva naturalesa de catalans.

EL PORRO

(Ve de la pàg. 21)

— Ah, sí! — féu la seva muller, i afegí: « Veuràs, com que no hi havien tegut més des del dia que se l'endugueren... »

El tregueren del bufet, el netejaren i el fregaren bé. Et porró, mentre li passaven el drap pel coll i pel ventre, sospirava de satisfacció. L'emplenaren de vi i el posaren a taula, just en el lloc on el sol, entrant pel balcó obert, pintava una gran rodona d'or. Com brillà, amb aquell raig de sol de la primavera catalana, que és la més dolça primavera del món! Com s'estremí quan la ma de l'obrer lempunyà enlaire!

Aquell dia, Lucette, pots estar segura, fou per al porró el més feliç de la seva vida.

Catalunya i la reforma Agraria Espanyola

per Amadeu BERNADO

Aquesta vegada tot fa creure que la Revolució política espanyola serà un fet i que deixarem d'anar a la cua d'Europa en una Europa en la qual França fa cent-cinquanta anys que va veure la seva burgesia prendre el Poder i en la qual en fa tres cents que Cronwell va fer triomfar el Tercer Estat a Anglaterra.

L'experiència del falangisme és la darrera prova i la darrera resistència violenta de la propietat territorial d'Espanya per a oposar-se a la desaparició definitiva de la societat feudal al nostre país, puix que el feixisme espanyol és d'arrel agrària més que industrial a la manera d'Itàlia o Alemanya. S'emparenta més amb el dels coronels polonesos i propietaris agraris de Bulgària que no pas amb el de l'alta banca i la indústria del nord d'Itàlia o dels trustos alemanys. Quin dubte hi ha que un cop Franco i la seva banda es van sublevar i a mesura que aquesta manifestació de la barbàrie que és el falangisme anava esclafant la resistència republicana els banquers, els propietaris de mines i de fàbriques anaven fent colla al costat dels vencedors de l'hora, però no es pas la burgesia industrial la que detenta l'hegemonia del Poder, per la simple raó que el Poder a Espanya segueix monopolitzat per la burgesia agrària, la qual és la gran financadora i promotora de l'aliança criminal amb Mussolini i Hitler. Així explica l'absència del capitalisme industrial del País Basc i de Catalunya dels quadres dirigents de la Falange i no us capïgo cap dubte que aquests elements diran llur mot a no trigar gaire; puix que no estan pas disposats a deixar-se asfixiar pels acords de Potsdam.

Una vegada més, doncs, es posa de manifest quina és la clau de volta del problema espanyol, el qual gira fa una centúria — per no anar més lluny —, al voltant dels béns de mà morta i de la Reforma Agrària que ha d'esser el primer acte de la burgesia espanyola instal·lada al Poder. La lluita principal a Espanya és aquesta i tots els problemes de l'Estat espanyol hi estan supeditats. Mentre la propietat territorial d'Espanya mono-politzi el Poder, a Espanya no existirà estabilitat política i no hi haurà més que misèria entre els vuit milions de campe-

rols que amb llurs famílies formen més de la meitat del cens de població, amb la consegüent repercussió de manca de treball en les indústries basco-catalanes, amb unes imposicions fiscals a les ciutats desproporcionades a llur xifra de negocis, amb una prima constant a la vagància i al contraban.

La República-règim de la burgesia comerciant i industrial i, per aliança, dels treballadors, per als quals se'ls obren possibilitats de treball i de reformes —, si hagués embestit de pressa i sense escrúpols d'ordre jurídic la Reforma Agrària que hauria instal·lat directament o indirecta la meitat de la població espanyola sobre una terra que no és ni territori nacional, els militars traidors o no s'haurien sublevat o haurien estat aviat colgats en una terra propietat d'unes masses de pagesos que constitueixen un futur element de riquesa productora i un poderós mercat per a les manufactures en les quals treballa l'altra meitat d'Espanya, singularment Catalunya.

Aquesta és la falta més greu dels republicans espanyols, sobretot després de l'avis de la sublevació de Sanjurjo un any després de proclamada la República. A Catalunya ens cap l'honor-amb tot i que el problema de la terra no és tant greu com a la resta d'Espanya —, d'haver posat una bona part de la pagesia en condicions d'alliberar-se econòmicament i, per tant, políticament, en un termini no pas més llarg de vint anys. Per la llei de Joan Comorera dita de Contractes de Conreu, alhora que s'elevava la capacitat productora i de compra del pagès català es clavava un cop mortal al caciquisme dels propietaris de Saint Isidre, amb la qual cosa la llei tenia una importància política molt més apreciada per la reacció que per molts prestesos revolucionaris. En aquest sentit, Catalunya creava i estabilitzava una petita burgesia agrària que a Espanya estava i està encara força lluny d'existir com a suport d'una República que necessita de l'escalafó d'una classe intermitja entre el proletariat i el capitalisme tant com l'oxigen és necessari a la vida física dels homes, les besties i les plantes.

Tots els episodis de la història de les tres guerres carlines del segle passat i de la política terrorista que els governs monàrquics i ara de la Falange han exercit contra la feble democràcia hispànica no són altre cosa que episodis de la guerra a mort entre la societat feudal que s'acaba i la societat burgesa que encara no ha pres definitivament el Poder al nostre país. Tots els moviments polítics de casa nostra i adhuc totes les manifestacions de caràcter cultural no tenen altre origen d'un segle ençà que la necessitat d'expressar en discursos en prosa o en cants poètics que el desitj d'una classe per a dotar el país d'institucions que vagin a la mida del Tercer Estat espanyol, estacionat ja per la presència cada dia més efectiva del proletariat militant com a partit polític.

El catalanisme, per exemple, no és sols un moviment sentimental ni els dies de l'«Oda a la Pàtria». La consciència nacional del poble català fou la naixent burgesia catalana del segle passat la que li donà estat públic a la desaparició dels gremis, amb la qual cosa la màquina de vapor i els telers mecànics es sincronitzaven amb la Renaixença. I és a mesura que la burgesia industrial ha de lluitar batalla amb la burgesia agrària infeudada al Poder que el catalanisme no esdevé moviment polític. Què vol el catalanisme polític així que el general Polavieja arriba derrotat de Filipines? Una Espanya renovada en la qual el Poder no sigui monopolitzat per la propietat territorial que de cap manera no podrà mai proporcionar mercats per a les manufactures catalanes que substitueixin els perduts a Ultramar. Milions de pagesos amb jornals de fam de sis rals diaris no tindran mai la capacitat de compra necessària per a fer marxar una indústria que per ara i tant no pot competir amb les d'Anglaterra, França o dels Estats Units. Aquesta és la raó de la política d'Espanya endins, de l'Espanya gran, preconitzada per la Lliga Regionalista fins a l'assalt del Poder per la Falange,

la qual ha vingut, entre aturar allò que era fatal per a la burgesia agrària espanyola. És per un elemental sentiment de defensa que a la Lliga hom no ha sentit mai ni la més remota idea de secessió de l'Estat espanyol, amb la qual cosa — encara que sembli paradoxal —, la burgesia industrial de Catalunya coincideix amb el moviment obrer català, que s'oposarà sempre a tota política que tendeixi a trencar els vincles amb la resta d'Espanya.

El procés de catalanització ha guanyat ja totes les masses catalanes i fa anys que el catalanisme ha deixat d'ésser patrimoni d'un partit o d'una classe. De totes maneres, però, si bé la classe obrera catalana no és la sola classe a defensar les aspiracions de Catalunya com a Estat autònom dintre la República espanyola és si la que més caràcter de popularitat dona als desigs de Catalunya i la que més força i més pes farà perquè l'Estatut no sigui una vana il·lusió a l'hora de reinstaurar la República, la qual, aquesta vegada, haurà de rectificar els errors passats de no haver atacat amb valentia els interessos mastodontics de la faraònica propietat dels terratinents i dels latifundistes espanyols, origen i causa de les quatre guerres civils que han fet d'Espanya el país políticament més retardat d'Europa.

Per a aquesta missió la República necessita el concurs de Catalunya tant com la pressió i l'assistència dels milions de pagesos que cal alliberar d'unes condicions de vida que són la vergonya d'Espanya i una gran part dels mals que han gravitat sobre Catalunya, puix que la columna vertebral del problema espanyol contemporani és el problema de la terra. Per no cedir-la als que la poden treballar, per mantenir-la sense que aprofiti a l'economia hispànica, a Espanya fa un segle que les guerres civils i la fam ens maten un quart de la població.

Es, doncs, la feina de Catalunya també, vista la repercussió que un tal ordre de coses comporta per a la nostra terra, vament del Poder les restes d'una societat periclitada fins i tot als Balcans per tal que una Espanya nova realitzi la Revolució política que encara està per fer. Catalunya no pot inhibir-se d'aquesta missió perquè fins i tot per egoisme el seu interès està en aprofitar els avantatges que li pot donar una modificació del nivell de vida de la meitat de la població espanyola, la qual cosa es traduiria, no tant sols en benefici econòmic per a Catalunya i Espanya, ans bé en un millorament del nivell de cultura d'unes masses que per llur ignorància són encara un instrument de l'odi foramentat per la classe que hem d'esbandir del Poder, la qual amb aquesta arma troba una altra manera de perpetuar la misèria i l'esclavatge que li permeten de monopolitzar el govern del país.

Aquesta política a Catalunya l'entenen força bé els industrials i els comerciants

de la Lliga i totes les tendències del proletariat militant; els patrons, per imperatius econòmics i, no altres, els obrers, per imperatius alhora econòmics i de la solidaritat que ens lliga i lligarà sempre amb tots els explotats de la terra a despit de les races, de la llengua i de les diferències filosòfiques.

Allò que cal és que sigui Catalunya tota la que s'aixequi per ajudar a realitzar la Reforma Agrària que ha d'ésser el primer acte de la República recobrada, puix que és aquesta la millor manera de garantir l'Estatut i les aspiracions nacionals de Catalunya.

George Sand i Chopin a Barcelona

★ ★ ★ ★ ★

Extreiem del llibre « Un hiver à Majorque », de George Sand, uns fragments que constitueixen una estampa barcelonina de l'època en la qual aquesta escriptora va passar per la ciutat comtal acompanyada dels seus fills i de l'immortal compositor polonès Chopin.

« Anar per mar de Port-Vendres a Barcelona, amb bon temps i en un bon vaixell de vapor, és un passeig ple d'encís. A les riberes de Catalunya hi retrobarem l'aire primaveral que, el mes de novembre, havíem respirat a Nîmes, però que havíem perdut a Perpinyà. A Mallorca ens hi esperava la calor d'estiu. Un aire de mar fresc i agradable temperava el sol de Barcelona, i netejava de núvols els vastes horitzons decorats, al fons, de muntanyes tantost negres i cables, com blanques de neu. Fèrem una excursió al camp, i els petits cavalls andalusos que ens conduïen menjaren la civada per tenir força dedur-nos de pressa, en cas necessari, altra vegada a la ciutat.

En aquesta època (1838) els facciosos recorrien tot el país distribuïts en bandes vagabondes, talaven els camins, invaïen ciutats i vil·les, requisaven les habitacions més petites escollint domicili a les cases millors fins a mitja llegua de la ciutat, i sortien, de sobte, del fons dels roquers per a demanar als viatgers els diners o la vida.

Nosaltres ens atrevíem, malgrat tot, a endinzer-nos unes llegues a l'interior del país, però no trobàrem més que uns destacaments de cristins que baixaven a Barcelona. Hom ens digué que eren les millors tropes d'Espanya: eren homes joves i bells, en llur majoria, i encara que vinguessin de fer la campanya no anaven pas massa descuzats. Però homes i cavalls eren magres, els uns tenien el rostre tan groc i tan pàl·lid i els altres el cap tan baix i els flancs tan buids, que, veient-los, hom es donava compte que passaven gana.

Un espectacle encara més trist era el de les fortificacions alçades entorn dels llogarets més humils i davant la porta de les cases més pobres: una petita

paret de pedra seca, una torre dentada gran i espessa com un turó davant de cada porta a bé petites muralles entorn de cada teulada, demostraven que cap habitant d'aquest camp tan fèrtil no es cr eia segur. En molts llocs, aquestes petites fortificacions en runes duïen la traça recent de l'atac i de la defensa.

Però un cop atravesades les formidables i immenses fortificacions de Barcelona i les innombrables portes, ponts-llevadicos, i muralles, ningú no hauria dit que estèssim en una ciutat en guerra. Darrera una triple línia de canons, i isolada del reste d'Espanya pel bandejatge i la guerra civil, la brillant joventut prenía el sol a la Rambla, passeig llarg amb arbres copulents i amb cases com als nostres boulevards; les dones, belles, gracioses i coquetes, ocupades només de llurs mantellines i del joc de llurs ventalls; els homes ocupats només de llurs cigars, rein, parlaven, miraven les dones, parlaven de l'òpera italiana i no semblaven gaire preocupats del que passava a l'altra banda de les muralles. Però arribada la nit, quan l'òpera havia acabat, il el so de les guitarres s'allunyava, il la ciutat, deserta, quedava a mans dels passeigs vigilants dels « serenos », hom no sentia més que els crits sinistres dels sentinelles i els trets, més sinistres encara, que per intermitències desiguals, sortien, tan aviat precipitats com lents, de diversos punts, sigui fent ressò l'un a l'altre, sigui espontàniament, tantost lluny, tantost aprop i sempre fins a les primeres clarors del matí. Aleshores la ciutat quedava silenciosa durant una o dues hores, i els burgesos dormien profundament, plàcidament, mentre el port es desvetllava i el poble mariner començava a bellugar-se.

I quan preguntàveu a algú, a l'hora del passeig o del plaer, d'on sortien i què eren aquells sorolls estranys i esgarriñosos de la nit, hom us responia, somrient, que això no interessava a ningú i que era més prudent de nos preocupar-se'n.

Les Etudes Géographiques en Catalogne

Un Précurseur
Les Sociétés Savantes

par
Pierre-Jean Roudin

A l'époque, pas très lointaine (dernier quart du XIXe siècle), où la cartographie des terres catalanes était inexistante, un isolé, sans formation technique ni aide d'aucune sorte, conçut le projet grandiose, formidable, de dresser la carte détaillée et complète de son pays. Il s'appelait Edouard Brossa i Trullàs. Il est mort en laissant à ses compatriotes un véritable monument scientifique, trésor tiré du néant, et un exemple qui a certainement fécondé depuis bien de vocations.

C'est aux environs de 1880 qu'il se mit à parcourir méthodiquement les régions catalanes pour en copier le visage. Il le fit avec une sorte de génie intuitif, sans autre secours que celui d'un petit nombre d'instruments grossiers qu'il avait fabriqués de sa main. En 1885 parut sa première carte qui eut rapidement plusieurs éditions. L'excellence de ce travail attira l'attention du grand géologue Jaume Almera, qui chargea Brossa de la partie topographique d'une carte géologique de la province de Barcelone que la Diputació Provincial lui avait confiée. La réputation de Brossa franchit même la frontière puisque le colonel Prudent, du Service Cartographique de l'Armée française, lui demanda de devenir son collaborateur. Brossa, dont la seule ambition était de terminer la tâche qu'il s'était proposée pour doter la Catalogne d'une carte exacte, complète et précise, pouvant servir aux géographes à venir, ainsi qu'aux services publics et à tous ceux que l'amour du pays poussait à la connaissance intime et certaine de son territoire, Brossa, pour qui l'argent ne comptait pas, déclina l'invitation du colonel français.

Mais les représentants officiels de la province ne lui surent point gré de son effort surhumain, de son abnégation ni de ses sacrifi-

ces. La Junta de Ciències Naturals se méfia de son travail d'« amateur ». On lui demanda un rapport sur ses procédés et ses moyens techniques et, sur le vu de ce rapport, on prit congé de lui. Dououreusement déçu, Brossa mourut quelques années après, au mois d'octobre 1924.

Sa mémoire est pieusement conservée par les excursionnistes catalans et les géographes de la nouvelle école. Elle fut célébrée solennellement, le 24 décembre 1932, par la Section d'études du « Club Excursionista » de Gràcia, à Barcelone, sous la présidence d'honneur du président Macià et de M. Ventura Gassol, conseiller de l'Instruction publique.

En dépit d'immanquables déficiences, l'œuvre de Brossa est à ce point consciencieuse et supérieure à tous les travaux existants que, récemment, on n'a eu d'autre ressource que d'y recourir pour un ouvrage nécessitant une rigoureuse exactitude. Il faudra attendre longtemps encore pour que l'on puisse s'en passer.

Cependant, la Mancomunitat de Catalogne (première ébauche d'une administration unifiée et autonome obtenue, avant la révolution, par les Catalanistes), avait entrepris, durant sa brève existence, l'organisation d'un service cartographique. Instituée en 1914, en vertu d'un décret royal rendu sur un projet du ministre Maura, elle fut dissoute en 1923 par la Dictature. Elle avait eu le temps, dans l'intervalle, de faire établir plusieurs feuilles de la Carte Géographique de la Catalogne par la section des sciences de l'Institut d'Estudis Catalans.

Entre l'autodidactisme héroïque d'un Brossa et les essais d'organisation scientifique faits par la Mancomunitat, il faut accorder une place à l'œuvre des Sociétés d'Excursionnistes, et cette place doit être importante.

Depuis l'époque la plus ancienne de la Renaissance Catalane, l'excursionnisme, individuel ou collectif, organisé ou non, a constitué en Catalogne une ardente école de patriotisme. Les premiers catalanistes, qui étaient des romantiques, trouvèrent avant tout dans l'excursionnisme un aliment pour leur exaltation poétique; leur amour de la nature s'y concrétisait, s'y rajeunissait, et leur amour de la Catalogne trouvait de vivantes raisons dans les paysages variés, souvent grandioses, toujours émouvants de la terre natale. Ceux qui avaient le plus d'esprit scientifique ne cherchaient guère autre chose, à travers leurs courses passionnées, que les traces de l'histoire et du folklore ou les monuments de l'archéologie nationale.

Mais, peu à peu, les dirigeants de ce mouvement (devenu organisé) eurent l'idée de le faire servir à des fins plus complètes et plus précises. Le trésor photographique accumulé par exemple par la plus importante des sociétés d'excursionnistes, le « Centre Excursionista de Catalunya », sert à l'illustration des plus sérieuses et des plus belles éditions d'ouvrages de géographie. Sa section d'études et celle du « Club Excursionista de Gràcia » se consacraient particulièrement à la réunion de données et de documents qui peuvent servir d'auxiliaires à la science géographique: elles organisaient des cours et des conférences qui servaient à la fois de moyen de propagande pour cette science devenue nationale et de suppléance de l'enseignement universitaire, inexistant ou insuffisant.

Ainsi, deux de leurs expositions ont marqué deux étapes importantes du développement de la cartographie catalane, et les deux catalogues édités à leur occasion constituent le seul document complet, définitif, qui existe aujourd'hui en cette matière. La première en

date avait été organisée en 1921 par le « Centre Excursionista de Catalunya ». Elle réunissait une documentation de valeur en cartes anciennes et modernes de la Catalogne. En juillet 1930, le « Club Excursionista » de Gràcia prit l'initiative de la seconde : elle proposait à la critique scientifique et à l'appréciation des profanes la comparaison des spécimens les plus représentatifs de la cartographie espagnole, française et catalane moderne. On put y voir en pleine lumière la supériorité des cartes françaises — où le relief des représentations graphiques ne nuit ni à la clarté de l'ensemble, ni à la minutie du détail — sur les cartes espagnoles qui sont, ou bien inexpressives, par manque de relief, ou bien surchargées et confuses. Cet examen apprit aussi que les cartes espagnoles et françaises relatives à la Catalogne étaient pleines d'erreurs de toponymie. Cette dernière exposition donnait ainsi une leçon théorique et pratique à la jeune cartographie catalane : initiation de la cartographie française, nécessité de suppléer au plus tôt aux cartes étrangères erronées. Enfin son catalogue a heureusement complété celui de la première en donnant une nomenclature définitive (à la date de sa publication) de toutes les cartes topographiques modernes relatives à la Catalogne avec, pour chaque série importante, une description et un bref jugement critique.

La Resistència Espiritual...

Baptista XURIGUERA

Vet aci que ens diu el nostre amic i col·laborador Baptista Xuriguera :

— Quan vaig entrar a França, portava només una cartera plena d'originals. Hi havia : Un llibre de poesies, « El cor vermell », el qual estava a punt d'ésser publicat a la Llibreria Verdager, de Barcelona ; dues novel·les, « Margarit », a punt de publicar, i « Les hores heroiques » ; dos llibres de narracions : « Confessions devant del mirall » i « Els núvols de l'Empordà » ; quatre obres de teatre : « La ferma resolució » ; « La meua dona és aquesta » ; « L'amor damunt camp d'oc » i « Els pares dels soldats ».

Durant l'exili he continuat treballant. He escrit : Una llarga biografia de l'escriptor francès Léon Cladel i un llibre de notes en forma de diari ; una extensa novel·la, « La vida d'En Joan Ventura », de la qual en tinc ja dos llibres : « El pare », i « La vida nova » ; un assaig : « El camí de Catalunya » ; un llibre de contes.

NATURE

et

INTÉRIEUR

Il·lustració per Ignasi Vidal

5

Bois des bois, chants des champs,
Oubli des cœurs, cimes des voiles,
Que domine l'avenir des mondes.
Des gens figurent sur vivantes toiles,
Mains jointes en longues rondes,
Dans la nef résonnent les plaints-chants.

Anges pâles, sens apaisés, yeux clos,
Feuilles à feuilles, oiseaux et papillons,
L'homme et la bête en enclos,
Les meubles craquent malgré les haillons.
Tout s'épanche, se reprend
Dans la nuit qui attend.

Sur les lits épais, les restes du labeur,
Aux vitres un givre sans saison,
Des hommes, nulle trace que cris.
Le soir morne repose le travailleur,
Sur les pages s'allongent les écrits,
Gazes légères entourent les buissons.

Du jour qui tombe
S'ouvre la tombe

Que prépare un renouveau
Déjà vu moins beau.
Falaise ouverte sur le passé,
Nouvel an d'espace uni.
Rythme des fleurs fragiles,
Les danses ont cessé à jamais.
Sur les tables vieillissent les feuilles
Que l'arbre n'a pas portées.

GLADYS HAIM.

Els Artistes Catalans

vistos pels critics francesos

ANTONI

CLAVE

par Georges TURPIN

La Catalogne nous a déjà donné quelques puissants réalistes et de splendides coloristes. Certains d'entre eux, au contact de Paris, ont senti la flamme intérieure qui les animait se développer davantage, s'épanouir en quelque sorte comme une éclatante fleur qui serait un tournesol de Van Gogh.

Antoni Clavé, né à Barcelone le 5 avril 1913, habite Montparnasse depuis la fin de la guerre d'Espagne, pendant laquelle il se conduisit vaillamment. C'est l'un des plus ardents et des plus doués de ces coloristes.

Sa personnalité jeune, virile, enthousiaste, marque toutes ses œuvres, même celles qui reflétaient l'art si spirituel et si délicat de Bonnard.

Nous l'avions connu, en effet, lors de ses débuts au Salon d'Automne, quelque peu influencé par ce grand artiste. Comme Bonnard, il cueillait sur le vif une scène de vie familiale et l'harmonisait avec une virtuosité, une rareté, une justesse qui étonnaient. Les harmonies les plus subtiles ne l'embarrassaient point et la mise en page la plus périlleuse semblait exciter sa verve. Mais cet art ressortissait peut-être plus au domaine de la décoration qu'à celui de la peinture pure.

Antoni Clavé est un peintre-né. Un peintre de tempérament. Il s'en aperçut. Il comprit très vite que ce jeu de transposition de couleurs, pour agréable qu'il fût, ne lui apporterait pas de très profondes satisfactions.

« Enfant au travail », par Antoni Clavé

Et puis, l'époque tragique, héroïque, révolutionnaire que nous vivons, et que vivent plus intensément sans doute les artistes de la génération d'Antoni Clavé, n'est plus celle du dilettantisme, de la rêverie méditative et du Symbole.

Les projecteurs cherchent dans le ciel de suie l'avion qui rôde et le happent dans leurs faisceaux blancs; le tank roule

sur les autostrades à la vitesse des premières locomotives et écrase tous les obstacles qu'on lui oppose; les armes automatiques crachent la mort à un rythme accéléré; le sous-marin pourchasse sur toutes les mers du globe le monstrueux cuirassé armé de canons géants; la radio porte immédiatement jusqu'au fond de la pampa, des champs de neige du Grand

Nord et des sables du désert les plus récentes nouvelles et les ordres des chefs d'Etat.

Nous ne lisons plus sous la lampe comme au temps de la Revue Blanche. Nos cœurs battent intensément. Le sang bouillonne dans nos artères. Nos esprits recréent le monde à l'image de notre idéal et de nos implacables volontés.

Antoni Clavé, peintre parmi les peintres, sans renoncer à donner la parole aux couleurs, — comment un Catalan pourrait-il le faire? — décida de les aimer davantage.

Ses œuvres, alors, tout en restant des harmonies colorées, devinrent plus audacieuses, plus frémissantes, plus vivantes.

Il y a loin déjà de la Roulotte du Salon d'Automne de 1911, qui contenait tant de promesses, ou du Restaurant Henriette du Salon de 1912 au Combat de coqs que Clavé vient de peindre. Il ne s'agit plus ici d'une interprétation « artiste » de la nature, d'une habile transposition, mais d'une œuvre infiniment dramatique, infiniment émouvante, palpitante comme un jeune sein, saignante de vérité, profondément picturale.

La pâte, elle-même, dans ses riches coulées, ajoute à l'harmonie, à la qualité de matière, au dessin un sens de la forme et des volumes, un frisson de vie. On songe devant elle à Soutine; mais à un Soutine moins impulsif, plus discipliné, tout en étant aussi passionné.

Qu'on ne nous parle pas devant l'œuvre d'Antoni Clavé, d'irréalisme et de réalisme, d'art subjectif et d'art figuratif comme s'il pouvait y avoir des frontières artistiques aussi rigoureuses, aussi absolues, alors que craquent de toute part celles des Etats. Qu'on dise seulement que le réalisme d'Antoni Clavé se nourrit d'idéalisme et de beauté, qu'il s'en grandit et le dépasse.

Dans l'exposition que prépare M. Henri Joly à la Galerie Jos.

Hessel — dirigée par lui avec tant d'autorité depuis la guerre — on trouvera des œuvres de Clavé particulièrement remarquables.

Des coins de jardin avec leur table bleue, leurs légumes soyeuses, leurs fleurs devinées, des intérieurs nuancés de gris, de jaunes et de rouges avec leur tabouret sur lequel ronronne un gros chat, des tables fleuries et des compotiers de fruits mûrs placés sur un meuble, fournissent à l'artiste autant de prétextes à exécuter de splendides harmonies. Le mystère enrobe parfois celles-ci d'une muette discrétion qui prolonge notre délectation.

D'autres fois, par contre, la couleur se fait plus sonore, s'exalte comme une fanfare, vibre comme une guitare, claque comme des castagnettes. Et c'est une rue de Saint-Cloud peinte dans une gamme olive avec les fraîches couleurs de notre drapeau qui chantent joyeusement sur les façades et les frondaisons; c'est un bord de Seine, du côté de Meudon, exquisement nuancé de bleu ardoisé; c'est encore une berge de rivière avec son eau bleue, son ciel bouton d'or et ses pêcheurs à la ligne... Enfin ce sont ces coqs peints avec une croissante autorité, une maîtrise qui étonnent d'un artiste de l'âge d'Antoni Clavé, ces coqs qui marquent par leur réalisation magistrale la naissance d'une œuvre de grand coloriste, avec qui, désormais, il faudra compter.

Concerts

Pau Casals

L'éminent violoncelliste català i universal, Mestre Pau Casals, glòria de l'art i de Catalunya donarà, en els cors dels mesos d'octubre i novembre, uns concerts a Paris, a Bèlgica i Holanda. Als Estats Units reclamen també la seva presència.

Louis JOU peint pour lui seul

Sota aquest títol, el nostre estimat amic; colaborador M. Charles Galtier, ha publicat un reportatge a la revista «V» que surt setmanalment a Marsella. Vet aci el que M. Galtier diu del nostre compatriota, l'eminent artista Louis Jou:

Lorsque l'on a gravi, sous un soleil de plomb, la rampe qui monte à l'assaut des Baux, on se trouve brusquement transporté, dans l'ombre de ses venelles tortueuses, en plein Moyen Age.

Aussi, n'est-on pas surpris de découvrir Louis Jou dans une vaste salle à manger médiévale que couronne une magnifique voûte d'arête.

— Je ne voudrais pas vous déranger...

— J'allais à mon atelier.

Nous traversons le rue et voici l'atelier. De nombreuses toiles sont accrochées aux murs. Nous admirons des Caravage, des Marquet, des Van Dongen, des Verdilhan... Voici des œuvres de Jou.

— Vous peignez donc également ?

— Oui, mais seulement pour moi-même.

Ils ne sont d'ailleurs pas très nombreux, car cet artiste étrange se sert toujours des mêmes toiles, sacrifiant l'œuvre précédente pour la nouvelle.

— L'ennui, dit Louis Jou, c'est que les vieilles couleurs finissent parfois par ressortir. Jou trouve dans la peinture, en dehors de la joie de créer, un délassant salutaire à son immense labeur. Labeur qui n'est que joie lui aussi, dans ces deux arts dont il est le maître : le gravure et le livre.

Né à Barcelone, en 1880, il apprit à lire dans une imprimerie où il était entré à l'âge de douze ans et s'en fut à Paris, riche de ses seuls rêves et de ses dons. Il y fonda, avec François Bernouard, « La belle Edition », puis la revue « Shéhérazade », avec Dunoyer de Segonzac et Jean Cocteau. Le gravure sur bois le tenta alors et il illustra « Les Opinions de Jérôme Coignard », d'Anatole France.

Jou décide alors d'éditer lui-même de beaux livres. C'est ainsi que du numéro 13 de la rue du Vieux-Colombier devaient sortir « Les Essais » de Montaigne, les « Oraisons Funèbres » de Bossuet, « le Prince », de Machiavel, les « Sonnets pour Hélène », et bien d'autres merveilles typographiques.

Depuis, ses presses ont quitté les bords brumeux de la Seine et s'appuient maintenant sur un à-pic impressionnant, où, l'an dernier encore s'accrochaient quelques oliviers.

Il vient d'achever les bois gravés qui illustreront « Le Sel des Pierres » de Marie Mauron.

— Et maintenant ?

— Je vais rassembler les quelques « bouts de bois » qui me satisfont le plus.

— Et puis ?

— Puis, nous verrons... à chaque jour suffit sa joie...

Joan REBULL, escultor

per PAU PLANES

Un dia de l'any 1922 o '23 el pintor Josep Mompon va convidar-me a dinar a casa dels seus pares i aixecar-nos de taula vaig fer la coneixença de Joan Rebull per mitjà d'una de les seves obres, un cap jove que hi havia damunt d'una antiga arca catalana del auld. No esperen que, en parlar-vos d'aquest cap m'entrelingui a comparar-me amb obres mestres egípcies o negres. No. M'acontentaré dient que vaig tenir la grandiosa impressió de trobar-me davant d'un ou. En aquella època jo estava poc iniciat en escultura.

Fou llargs anys després que vaig fer personalment coneixença amb Rebull a la « Rotonde », a l'antiga « Rotonde » del boulevard de Montparnasse. La memòria no estat mai el meu fort, però l'escultura aquella, la impressió que em va produir i el nom de l'autor hi quedaren ben gravades.

Les nostres relacions aleshores no foren ni molt seguides ni molt profundes. L'atzar féu que, camí de Barcelona, un dia ens trobèssim en el mateix vagó. Ens trobarem reservats sobre els motius dels nostres respectius viatges i, tot i parlar d'art, no anàrem molt enllà en el camp espiritual. En l'exili és quan hem intimat més. El glaç fou definitivament romput entre ambdós quan Rebull va dir-me en certa ocasió:

— Amic Planes, l'escultura que jo vull fer ha d'ésser com un ou.

Com un ou! La mateixa impressió que, sense voler esbrinar-ne la raó, havia experimentat a casa de l'amic Mompon. És evident que tot el mèrit d'aquesta impressió tan definitiva com llunyana correspon enterament a la gran ciència de Rebull. Com un ou! És a dir, si és que comprenc bé el significat d'aquesta imatge, « sense bonys ni forats ». Coneixia la concepció de l'escultura de bona llei sense forats, però, sense bonys?... No és també el nom de la « bosse » que hom dona en francès a l'escultura? Sí, però més exactament i amb més propietat se'n diu la « ronde bosse ». És ben bé això el « bony rodó », llis, sense accidents inoportuns. Que apartats estem de la concepció acolorida amb el clar-obscur de l'escultura! És una concepció aquesta que em sembla anti-escultor si goso a dir.

L'hereu Riera, per Joan Rebull. Estudi per a una punta seca del llibre « XIV Cançons Populars Catalanes », Editorial Albor.

S'ha dit també que l'escultura és l'art dels volums. Per ventura el volum no és en funció de la superfície que ella delimita? Crec que l'escultura és ben bé l'Art de la Superfície — o de les superfícies si no copsen el significat genèric del mot Superfície en singular i amb majúscula — mentre

que la pintura és l'Art de l'Espai, de la Distància, especialment per la virtut del color, de la llum-colors. Per això estic quasi segur que quan Rebull diu « com un ou » pensa sobretot en la closca, sense preocupar-se del que aquesta porta a dintre.

Contempleu-les les escultures de

Rebull i digueu-me si no és pel joc subtil dels plans i per sàvies i diverses incurvacions que es succeeixen i que s'entrellenguen que Joan Rebull arriba a la plenitud de les formes, al pes i al volum expressius, i digueu-me també si no és pel llenguatge exclusiu de les superfícies que encalça el sublim en l'art d'expressar.

Les seves escultures — parlo aquí de les escultures monocromes — es passen de la llum. Cal que una escultura sigui il·luminada per copsar-la? Si és amb els ulls que la considerem, el. Altrament, ni pensar-hi. Siguem francs: quan veieu una dona ben formada no sentiu la prova de completar la sensació visual per la del tacte? La bona escultura demana també ésser acariciada. La bellesa de la forma és feta per això, per a la tactació.

He fet una reserva per les escultures policromades únicament per a fer més clar el pensament que volia expressar. Les de Joan Rebull no esten en contradicció amb el que acabo de dir. Si en teoria l'escultura és l'art que parla al tacte, per discernir una escultura fem servir en general la visió que la observem. No seria gens pràctic potinejar les escultures per gustar-ne tota la bellesa. Les, esguardem i és imaginàriament i mercès a la visió que procedim a llur acariciament. Per altra part, aquesta necessitat de completar amb el tacte la sensació visual, deriva de la insuficiència d'un sol sentit per portar una apreciació tan àmplia com reclama el nostre cervell, i no precisament com podria fer-ho creure el que acabo de dir, per una associació d'idees més o menys relacionades amb la voluptuositat.

Tornant a les escultures policromades de Rebull, no solament el fet de la policromia no minva en res llur puresa exclusivament basada en la virtut de la Superfície, sinó que l'accentua. Fins i tot el color hi esdevé escultural sense convertir les estàtues policromades en quelcom d'hibrid. En l'obra de Rebull la policromia no preten de cap manera aquesta errònia cosa absurda, aquest pleonasma de voler completar amb el color d'expressió l'escultura, que es basta per si sola. Podem dir amb tota propietat que aquestes escultures són plinades? Considero que el mot color és excessiu. Rebull es serveix dels colors sobretot per llur qualitat d'establir matisos. En les seves escultures els colors no fan més que matisar-les. Però què afegir aquest complement d'expressió a un art

que afirmen ésser complet?

La raó m'apareix simple perquè, més per la visió que pel tacte, gustem d'un art essencialment sensible i evocatiu. Des d'aquest moment, aquests matisos profundament evocadors i gens descriptius es pot dir que afegixen, si goso a dir, la facultat del tacte al sentit de la vista. En les estàtues monocromes conscientment o subconscientment, amb el pensament hi afegim aquest matís de les superfícies que no té res de comú amb el matís pictural que correspon a un univers òptic, mentre que aquí l'univers és tàctil. I si la llum i la visió hi representen un paper, ni és altre que l'intermediari perquè en últim cas l'impressió i la sensació s'adrecen i venen del tacte.

El color hi compta en tant que color propi de la matèria i halg de dir que entenc com a color propi de la matèria la propietat que té aquesta de reflexar, o refractar, la llum que rep bo i imposant un ritme precís a les vibracions lumíniques, és aquest ritme el que determina el color corresponent a cada objecte.

El color, que és quelcom essencialment dinàmic, considerat així apareix com materialitzat. I el nostre esperit no manca d'imaginar-se'l d'aquesta manera i crec que aquesta imaginació del color materialitzat representa una de les més grans dificultats, de les quals el pintor ha de malliar-se, perquè és una font d'innombrables errors que l'extravien sovint.

No és el moment ni aquest el lloc per estendre'm sobre aquest punt. I si la concepció que materialitza el color (llum-color) és nefasta al pintor, esdevé cosa necessària i saludable a l'escultor. Pren la força d'un element estatuari a condició, no cal dir-ho, de no concedir la més mínima importància, en tant que cosa elemental, el valor i a la significació òptica del color. L'escultor ha d'ignorar la llum-colors per supeditar-se només al «matís material», valgui l'expressió, del color.

Joan Rebull, que en tot moment fixa la vista sobre allò que tota cosa porta d'elemental en si, no s'ha d'eixat extraviar. Ell, que empra els pigments colorants per algunes de les seves escultures, no ha caigut en l'error greu de pretendre «fer llum» ni color per mitjà de les formes. Les escultures policromades resten essencialment esculturals, mentre que les escultures monocromes de la tendència pictòrica de determinats escultors, fan l'efecte d'una punyalada a l'esque-

na a la idea mateixa de l'escultura produint obres en les quals les característiques de l'estatuari hi són destruïdes per sempre més.

En aquest petit estudi no he parlat de cap obra en particular de Joan Rebull ni de les innombrables i excel·lents qualitats d'aquest artista, per ocupar-me d'allò que hi ha de més essencial, de més gran i de més universal en la seva producció. L'atenció que mereixen els elements de la part de Joan Rebull m'obliguen a negligir, almenys aquí, tota altra consideració per les seves obres. Demés son sobradament eloquents per si mateixes i el millor que puc dir-voes és de contemplar i d'acariar amb els ulls aquestes formes expressives. Palpeu-ne fins i tot el color i les seves escultures us diran més i millor del que jo podria dir-ne.

I aleshores, l'una darrera l'altra, si sou sensibles, trobareu amb tota naturalitat les belles i grans condicions d'aquest reussent. Altrament, de res no serviria senyalar-voles, car ell parla a la sensibilitat. No obstant, no podria acabar aquest article sense posar de relleu un altre aspecte del talent de Joan Rebull. Dic un altre aspecte i dic bé car la seva obra pedagògica, que va donar apreciables fruits al Taller-Escola de Pintura i Escultura de Tarragona, per ell creat, contribueix a fer més gran ell creat, de fortitud que representa tota la labor d'aquest artista.

En la impossibilitat de fer-ho avui, deixo per a un altre dia ocupar-me d'aquesta obra, com també dels seus dibuixos i gravats. Igualment mereixen ésser estudiats amb la més gran atenció el coneixements superlativament profunds de la matèria, des del punt de vista estatuari, de l'ofici i de les tècniques de l'art del cizell de Joan Rebull, que com es diu vulgarment no tenen secret per a ell.

Notes d'Art:

SABEM...

Que Miquel Cardona (Quelus) il·lustra un llibre de poesies de Josep Torrents i unes rondalles de Jacint Verdager.

Que Emili Grau Sala activa 35 boixos en colors per a « Pont d'Anís » de Francis James, 40 litografies par a Barcelona a vol d'infant » de Ferran Calyameres, 12 per a « Julià de Caltheyran »

de Colette, 100 aquarel·les per a « Madame Bovary » de Flaubert i una sèrie de litografies per a « Fanny » d'Ernest Feideau i « Écrit sur de l'eau » de Francis de Sillomandre amb una gran varietat de tècniques força interessant.

Que Martí Bas executa unes litografies per al llibre « Odes » de Pere Guillenyà, les de dues noveles de Cervantes traduïdes per Francis de Miomandre, 30 en colors per a « Carmen » de Prosper Mérimée i una col·lecció de pintorescos indrets de París ignorats pels turistes.

Que Antoni Clavé treballa en 35 litografies en colors per a una altra edició de « Carmen », en 24 per a un llibre amb reproduccions en color « Els Frères Zenganno » d'Edmond de Goncourt i en 20 per a « Les Ames du Purgatoire », també de Prosper Mérimée.

Que es parla de publicar un d'alguns dibuixos de Josep Pico, de tema folklòric, amb comentaris d'Eugeni Xammar.

Que Josep Pico prepara una exposició de pintures seves que tindrà lloc a Perpinyà el 15 d'octubre.

Que uns quants pintors catalans de París han estat sol·licitats per a unes exposicions a Tunís i Algèria. Ja en parlarem.

Que hem ingut el golg d'estrenger la mà de Josep Viladomat, que ha vingut per preparar-hi una exposició de les seves darreres obres.

Que Antoni Clavé, Grau Sala, G. Lamolla i Pau Planas faran una exposició de conjunt a la « Galerie Baton » de Dreux. Joan Rebull ha ben volgut figurar-hi també amb una escultura. Aquesta exposició tindrà lloc del primer al 15 d'octubre. Els noms dels meus camarades expositors diuen prou per a jutjar de l'interès i de l'èxit que promet aquesta exposició. Es en aquesta mateixa galeria on estaven penjades les teles de G. Lamolla. L'exposició fou un èxit. En parlaré en un article sobre aquest artista que preparo per als llegidors de « Per Catalunya ». A més de l'obra en general d'aquest interessant amic, parlaré de la que ha realitzat a Dreux i que li val l'estima distingida dels *durocasses d'élite*.

— Que Antoni Clavé il·lustra també « La Dame de Pique » de Puchkine.

— Que a l'exposició de l'Associació Artística « Les Surindépendants » hi figurarà l'original del monument a Orador sur Glane, formidable obra de l'escultor català Apelles Fenosa.

— Que les « Editions Roquepine » han publicat luxosament un conte de Jean Habelon amb 17 signaforts de Pedro Flores.

— Que l'« Amicale Catalane » de París, amb el concurs de « Cultura Catalana », prepara, per al mes de Gener, a la Galerie Maurs, el Primer Saló d'Art Català, al qual prendran part els artistes catalans d'una banda i altra dels Pirineus.

— Que a la Galerie de G. Maratier, el pintor Grau Sala exposa les seves pintures més recents.

— Que Lluís V. Molné, ha il·lustrat « Le Blanc et le Noir », de Voltaire (edicions A.D.I.A.) i « Le Prince Jaffard », de Georges Duhamel (edicions Documents d'Art). Està il·lustrant, a més, « Vertigo », de François Piaza, prologat per Francis Carco; « Le Corbeau », d'Edgar Poe i « Michel Fokine ».

— Que Ignasi Vidal treballa a Montecarlo en la il·lustració de Don Quixot, i té preparades diverses obres per edició bibliòfil i llibres per a infants. Aquest amic prepara per al 1er novembre una exposició de pintura a la galeria que « El Patriota » té instal·lada al principat de Mònaco.

Les Amours

Mortes

par Marc VAN DRIESTEN

*Les amours mortes
Avec la vent
Battent ma porte.
Il était temps !*

*L'oubli tombait
Avec sagesse
Sur cette ivresse
Des jours passés.*

*Mais cette nuit
Tant pis pour moi,
J'ai de l'émou
Dans mon ennui.*

*Les amours mortes
Avec la vent
Battent ma porte.
Il était temps !*

★ ★ ★

NOTES LITERAIRES

Una editorial catalana a Mèxic. — Ha estat creada a Mèxic una editorial catalano-mexicana, la qual ha publicat algunes obres: « L'estel sobre el mur », d'Agustí Bartra; « Els primers romàntics dels països de llengua catalana », de Josep M. Miquel i Vergés; « Els pollets de colors », contes per a infants de Jordi Vallès; « El futur de Catalunya i els deures polítics de l'emigració catalana », de Jordi Arquer; « Diari d'un refugià català », de Roc d'Almenara; « Geografia espiritual de Catalunya », d'A. Bladé Decumvila; « Antologia poètica minims », de Joan Maragall i « Antologia poètica », de Joan M. Guasch. És imminent l'aparició de « Terres d'Amèrica », de Josep M. Poble, prologat per Josep Carner.

L'obra pòstuma d'Alexandre Plana. — L'assagista, crític i poeta Alexandre Plana, que morí en l'exili en maig del 1949, deixà inèdits un llibre de poemes i una documentada història de la pintura catalana, aquesta darrera malauradament incompleta, pel que sembla. Podem anunciar, en canvi, la pròxima publicació del llibre de poemes.

Un llibre de Baptista Xuriguera. — És imminent l'aparició del llibre « El camí de Catalunya » de l'escriptor català Baptista Xuriguera. Un assaig sobre la Catalunya eterna; una revisió dels seus valors immanents; una aportació sincera a la unitat; una defensa de la història, dels costums i de la llengua; una principis per a l'avenir; exposats amb claredat; un jove que es deixa sentir, després de la gran crisi de la nostra època. Les demandes poden ésser adreçades a Miquel Planes, 33, rue Ingres, Montauban (T-et-G.) Preu de cada exemplar: 25 francs.

Homenatge a la poesia catalana. — La revista suïssa « Lettres », que apareix d'ençà del gener del 1943 i que ha representat a Suïssa l'esperit de la Resistència francesa, ha publicat números extraordinaris a la poesia anglesa i a la poesia italiana. Ara prepara un número dedicat a la poesia catalana. Vendura Gassol col·labora a « Lettres ».

Paul Eluard a Pau Picasso. — L'il·lustre poeta francès Paul Eluard ha publicat el llibre « A Pablo Picasso » amb nombroses reproduccions.

ACTIVITATS CATALANES

Onze de Setembre

Montauban. — El Casal Català de Montauban ha celebrat la Diada amb un acte públic. Obert pel senyor Francesc Marcet, president del Casal, amb un parlament abundant de recordança pels que calgueren per Catalunya, el senyor Josep Duran i Guardia parlà d'ede l'11 de setembre a Barcelona i el senyor Baptista Xuriguera féu un estudi documental de la guerra de Successió fins arribar al siti de Barcelona. Els senyors Francesc Brunet, Antoni Mayoral, Ramon Verdagner, Albert Girona i Ramon Sanjaume recitaren poesies patriòtiques i el bariton català, senyor Josep Gené, cantà «La cançó del traginer», «L'emigrant».

Marsella. La festa nacional catalana ha estat solennement commemorada a Marsella. E.R.C. havia organitzat diversos actes als quals assistiren molts militants, simpatitzants i amics. Una comissió del Comitè regional acompanyada pel President del Casal Català de Marsella, deposita un ram de flors al monument dels Mòbils. La població francesa manifestà espontàniament la seva simpatia per Catalunya. El nostre amic, Hilari Salvadó, alcalde popular de Barcelona, donà, a la Sala d'actes de la Unió dels Intel·lectuals Francesos, una conferència sobre l'onze de setembre, la qual fou molt aplaudida. A la nit, un sopar de germanor reuní un gran nombre d'amics entorn d'Hilari Salvadó.

Burdeos. — El Casal Català de Burdeos ha commemorat la diada. El 9 de setembre al matí una comissió deposita un ram de flors al Monument als morts; a les 12, venim al local social i a la tarda, conferència de l'escriptor català, Armand Obiols, sobre l'onze de setembre. Fou inaugurada la biblioteca i hi hagué una audició de sardanes, recital de poesies i cants patriòtics.

Perpinyà. — El Casal de Catalunya, de Perpinyà, ha commemorat l'onze de setembre. Una nodrida comissió anà a portar flors a les tombes del President Casanoves i dels compatriotes que han mort a Perpinyà. A la nit, a la Plaça de la Llotja hi hagué una ballada de cordanes executades per la cobla Catalana. Acabà amb «La Santa Espina» i «Els Segadors». A la sala Arago, de l'Ajuntament, Joan Alà-

vedra, president del Casal, donà una conferència sobre «Les Jornades històriques del 1714». El magnífic parlament del nostre amic fou molt aplaudit i comentat.

Sète. — També als catalans de Sète han celebrat l'onze de setembre, amb diversos actes. A remarcar el tingué lloc al Café Lido, amb bells parlaments dels nostres amics Daniel D. Mont-Serrat i Joan Rodríguez-Papasseit. L'acte fou ofert per Barnal Cervera, i acabà amb un «lunch».

Bèziers. — A Bèziers, els catalans dipositaren unes flors al monument Català, hi hagué una vetllada. Parlaven els senyors Solans, Baixeres i Garriga.

Comunitat Ibèrica. — Comunitat Ibèrica, de Londres, ha organitzat un cicle de conferències sobre el problema de les nacionalitats hispàniques. Josep M. Batista i Roca ha disertat sobre «Bases històriques i actuals per a la Confederació hispànica»; el Doctor Trueta sobre «El federalisme» la biologia; Fermí Vergès sobre un altre tema igualment interessant.

Pere Sagarra és mort. — En una clínica de Grasse ha mort el nostre amic, Pere Sagarra, antic militant de la CNT, que prestigià a través d'articles i campanyes et pseudònim d'Anteo. Una llarga i penosa malaltia d'exil. Reposi en pau.

Pere Llussà i Batlle és mort. — El nostre amic Pere Llussà i Batlle, del Consell Execució d'Estat Català, ha mort en terres de la Ruhr, víctima del nazisme. Reposi en pau l'inoblidable amic i patriota.

Homenatge a Serra Moret. — El diputat i ex-Conseller de la Generalitat, senyor Serra Moret, ha estat obsequiat a Xile amb diversos actes de simpatia. Un dels més expressius fou el que tingué lloc al Centre Base de Santiago de Xile, amb assistència de representants de Xile, Euskadi, Galícia i Catalunya.

Els Deportats i interns polítics. — Ha quedat constituït el Consell Nacional Provisional dels Deportats i interns polítics. El formen els senyors Domènec (Moret, Foyo, Ester, Quéro i Rodès). Per les adhesions adreçar-se a la Secretaria de Deportats, Salle 13, Bourse du Travail, place Saint-Serain, Toulouse.

«Terra d'Oc». — «Terra d'Oc» creada el 1940 ha donat sempre una llarga hospitalitat als escriptors catalans. Darrerament ha publicat un conte de Lluís Capdevila i en el número en preparació inserirà un estudi de Baptista Xuriguera sobre Magi Morera i Galícia. «Terra d'Oc» està dirigit pel nostre distingit amic M. André Boussac, majoral del Felibrige i director del Centre d'Art Dramàtic de l'Institut d'Estudes Occitans.

Plus qu'un Symbole !...

(suite de la page 12)

Majestueux et souriant à la fois, l'immortel poète de Maillane apparaît, suivi de Santo-Estello, patronne du Félibrige. On chuchote... Mais oui, pas de doute... C'est le baptême der Catalunya L... Dieu, que d'affinités dans ce parrainage choisi L... Le Maître contemple avec une visible satisfaction les disciples de sa doctrine... Beaucoup de provençaux, beaucoup de Catalans surtout, aujourd'hui. La Coupe d'argent dans sa main, l'illustre vieillard dont la voix vibre aux battements de son cœur, entonne le chant sacré qui est son œuvre :
« Prouvençau, veici la Coupo
Que nous vèn di Catalan L... »
Transfiguré de joie, le poète de Barcelone, V. Balaguer, pleure...

Mistral, qui s'est rapproché de lui, l'embrasse en répétant :

« Longo mai, longo mai Per Catalunya L... »

Vers le ciel divinement bleu, le ciel des poètes qu'aucun vol méchant ne trouble, qu'aucune tache n'assombrit et ne souille — tel un prophète heureux de l'accomplissement de sa mission sur la terre, grave et solennel, Mistral lève sa Coupe, la Coupo Santo, à l'amour, à la fraternité de tous les hommes, à l'union de tous les peuples, pour que la Paix universelle fasse enfin le bonheur de l'Humanité !

La prestigiosa revista suïssa « Labyrinthe » dedica aquestes notes al nostre Pau Casals :

« Comme si l'air, hier encore empoisonné, était soudain redevenu propre à recevoir et à transmettre les pures résonnances dont il a le secret, Pau Casals a repris, après plus de quatre années de retraite, sa vie glorieuse de soliste et de virtuose.

« A Prades, le village pyrénéen où il s'était retiré à la chute de la République catalane, Casals a vécu des années de travail, partageant les espoirs du peuple au milieu duquel il avait trouvé asile et soutenant ceux de ses compatriotes. La composition et surtout la pratique quotidienne d'une maîtrise à laquelle il n'est guère d'égale, ont occupé ce temps dont d'éclatantes apparitions à Gstaad et à Lucerne marquent la fin.

« La « rentrée » de ce maître, dont la dignité morale et artistique en imposa à ceux-là mêmes qui s'étaient fait une triste spécialité de piétiner cet ordre de valeurs, sera saluée avec joie dans notre pays. A Gstaad, où une poignée de Catalans avaient eu à cœur de se joindre aux nombreux admirateurs que la présence de Casals y avait attirés, le poète Ventura Gassol s'est fait l'interprète des sentiments de tous en lisant les vers qui suivent en prologue au premier concert. »

POUR PAU CASALS LOUANGES

par Ventura GASSOL

I

Quelle pâleur d'ivoire ! La poussière
Des crins de votre archet vous éblouit.
Tout le ciel tourne autour de vous. La nuit
Trouve enfin le miroir que la rend claire.

Votre violoncelle, onde après onde,
Capte, magique, les moindres rumeurs
Et nous révèle en toute leur ampleur
Tous les secrets du silence des mondes.

Vous en souffrez la joie et la torture :
Dès que la mélodie ardente et pure
De ciel à ciel monte et s'épanouit,
Fermant les yeux, vous en suivez les traces,
Tandis qu'au fond de vous et face à face
L'ombre de Bach écoute et vous sourit.

II

Heureux le sol et heureux le pays
Qui chantent encore la berceuse apprise
De votre mère et, à présent, reprise
Par votre archet tombé du paradis !

Les anges musiciens en sont jaloux :
Chaque Noël, la retrouvant plus belle,

Du vieux Jacob redescendent l'échelle
Pour l'entendre à nouveau plus près de vous.

Ayant ôté de leurs pieds les sandales,
Vous approchent, espiègles, en secret,
Vous croyant seul, vous reprenez l'archet,
Laisant leurs tambourins et leurs cymbales.
Hâtifs, ils vous imitent et à leur tour
Accordent tous leurs violes d'amour.

III

Et l'on dit que la même mélodie
Fleurit, un jour, au pied du Canigou,
Eblouissant et arrêtant le loup
Qui désolait hameaux et bergeries ;

Et que le loup, ébloui et aux prises,
Reculant, tête basse, au fond des bois,
Crut, effrayé, réentendre la voix
Qui, jadis, l'arrêta tout près d'Assise.

Le loup est mort ! Louange à votre mère
Dont la voix singulière vous apprit
Cette berceuse de notre pays,
Qui, chaque jour plus ardente et plus claire,
Au plus profond du plus profond de nous
Suscite l'Ange et pourchasse le loup !

